משנה · אחרונים · מלאכת שלמה · סדר זרעים

מלאכת שלמה על משנה מעשר שני

רבי שלמה עדני

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מלאכת שלמה על משנה מעשר שני

רבי שלמה עדני

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מלאכת-שלמה-על-משנה-מעשר-שני/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
משנה א 4
משנה ב 4
משנה ג 6
משנה ד 7
משנה ה 7
משנה ו 7
משנה ז 8
פרק ב 8
משנה א 8
משנה ב 9
משנה ג 10
משנה ד 13
משנה ה 16
משנה ו 16
משנה ז 17
משנה ח 17
משנה ט 19
משנה י 21
פרק ג 22
משנה א 22
משנה ב 22
משנה ג 23
משנה ד 23
משנה ו 23
משנה ז 24
משנה ח 26
משנה ט 26
משנה י 26
משנה יא 27
משנה יב 28
משנה יג 29
פרק ד 32
משנה א 32
משנה ב 32
משנה ג 34
משנה ד 34
משנה ה 35
משנה ו 36
משנה ז 37
משנה ח 37
משנה ט 41
משנה י 41
משנה יא 41
משנה יב 42
פרק ה 43
משנה א 43
משנה ב 45
משנה ג 45
משנה ד 47
משנה ה 48
משנה ו 48
משנה ז 50
משנה ח 50
משנה ט 50
משנה י 51
משנה יא 53
משנה יב 53
משנה יג 54
משנה יד 55
משנה טו 55

פרק א

משנה א

אין מוכרין. ופי' ה"ר יהוסף ז"ל פי' אין מוכרין היינו שמוכרו בדמים ואין מחליפין ר"ל שמחליפין באוכל אחר ע"כ:

אין מוכרין. בין הפירות עצמן בין הסלעים שנתפש קדושתו עליהם ובא למכרן במעות או בפירות בפחות בשביל טורח הדרך. ובירושלמי אין מוכרין אותו מפני שכתוב בו קדושה וכל מעשר הארץ וכו' קדש לה'. אין ממשכנין אותו מפני שכתוב בו ברכה דכתיב בפרשת ראה גבי מעשר שני כי יברכך ה' אלהיך וקיימא לן בבבא מציעא דאין ממשכנין אלא בפחות שבכלים כדכתיב יוציא אליך וכיון דכתיב ביה ברכה הוא חשוב ונכבד בעיני המקום והאי טעמא איצטריך לר' יהודה דס"ל במתני' דבפ' האיש מקדש דמעשר שני ממון הדיוט הוא דאילו לר"מ כיון דממון גבוה הוא פשיטא דאין ממשכנין ואפי' ממשכנו אינו משכון דלאו דידיה דהאי הוא ולאו דידיה דהאי הוא. ר' יוסי בשם ר' זעירא ור' יודן בשם ר' אילא לעולם ר' יהודה מודה למתני' וטעמא מפני פלפולו פי' הרש"ש ז"ל שלא יטעה נמי כי מחללו על הכסף לאכול הכסף דלא ידע דמוכרו אין המנה מחולל וכי מחללו המנה מחולל. ור' יוסי בשם ר' אחא דברי הכל היא וטעמא כדי שיהו הכל זקוקין למחיצתו פי' שלא יתבטל אדם מלעלות לירושלם דרחמנא תלי טעמא למען תלמד ליראה וגו' ואם ימצא מי שיעלה פירותיו ויתן לו כאן מעות לאכילה יתבטלו עליותיו:

אבל נותנין זה לזה מתנת חנם. מתני' כפשטה אתיא כר"מ דס"ל בפ' יש בכור אין מתנה כמכר ואפי' לחכמים דפליגי עליה התם מיתוקמא במזמינו על שלחנו ור' מנא אמר מתני' ר' יהודה היא דס"ל ממון הדיוט ודלא כר"מ. וכתב ה"ר יהוסף ז"ל על מה שכתב ר"ע ז"ל שמזמינו על השלחן כתב אין לשון המשנה משמע כן וגם בירושלמי אינו כן ע"כ:

משנה ב

מעשר בהמה וכו'. לשון החכם הר"ס ז"ל בבכורות פ"ה תנן כל פסולי המוקדשים נמכרין באיטליז ונשחטים באיטליז ונשקלין בליטרא חוץ מן הבכור והמעשר משמע הא בבית נמכרין והכא תנן דאין מעשר נמכר כלל ובגמרא מוקי לה התם במעשר של יתומים ומשום השב אבדה. אי נמי בהבלעה שמכרו כולו עורו ובשרו וגידו וחלבו וקרניו ע"כ. עוד כתב על מה שפי' ר"ע ז"ל ואיידי דבעי למיתני סיפא גבי בכור מוכרים אותו תמים חי וכו' כתב פי' דלאחר שחיטה פשיטא שאין מוכרין אותו דה"ל קדשים קלים. ויש מחלוקת בירוש' במקדש בו לאחר שחיטה אם היא מקודשת ובפ"ק דתמורה אמרי' לא

שנו אלא בזמן הזה ולפי זה לא שייך למיתני בבכור תמים חי ושחוט דא"א לשחוט בכור תמים בזמן הזה עכ"ל ז"ל:

ולא בעל מום חי ושחוט. בירושלמי משמע דמדאורייתא הוא דמפ' טעמא לא חלקה תורה בין חי בין שחוט בין תם בין בעל מום אבל בפ' כל פסולי המוקדשין מסקינן דגזרה דרבנן היא ורבנן הוא דגזור לאחר שחיטה אטו לפני שחיטה כדאיתא התם ודוקא בבשר גזור שהוא דבר הנישום מחיים פי' דמחיים בני אדם שמין כמה שוה הבשר שכל חשיבות הבהמה אינו אלא בשביל הבשר אבל העור דאינו נישום מחיים לא גזור רבנן שלא ימכר ואפי' בשר בהבלעה ע"י עורו וגידו וקרניו שרי:

ואין מקדשין בו את האשה. תניא אבל מקדשין בגידיו ובקרניו ובטלפיו ובעצמיו אע"ג דקדושין הוי כמכר דכתיב כי יקח איש אשה מ"מ משום דכתיב ביה ברכה ואין ברכה בלא אשה מקדשין וכיון דתרי קראי כתיבי חד מוקמינן אבשר וחד מוקמינן אעצמות ומסתברא דאיסורא מוקמינן אבשר שכל חשיבות הבהמה אינו אלא בבשר ולא בגידין ובעצמות. אבל בקדושין פ' האומר בגמ' דילן שרי אפי' בבשר דמדאורייתא יכול למכור הבשר אחר שחיטה וכדכתבינן:

הבבור וכו'. בב"ק כתוב תם חי ולא שחוט וכתבו תוס' ז"ל הא לא איצטריך לאשמועי' דבבכור בזמן הזה מוקמי' לה דאין שייך בו מכירה לאחר שחיטה דמיתסר בהנאה אבל קמ"ל דמוכרין אותו חי אע"ג דמעשר אין נמכר דנאמר בו לא ימכר ולא יגאל וכן איתא בפ"ק דתמורה עכ"ל ז"ל. ועיין בתמורה פ"ק בברייתא דאיתא התם בדף ה'. וה"ג התם פ"ק דתמורה דף ז' אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה לא שנו דנמכר תמים חי אלא בזמן הזה הואיל ואית ליה לכהן זכייה בגויה יכול למכרו אפי' בהיותו תם בין כהן לכהן בין כהן לישראל והלוקח ימתין עד שיפול בו מום ויאכלנו דבכור בזמן הזה משנפל בו מום אין בו אלא איסור גזל אם אינו נותנו לכהן ואם הכהן מכרו לו מותר לו לאכלו במומו ואפי' עובד כוכבים מותר לאכול ממנו וכדתנן בפ' כל פסולי וב"ה מתירין ואפי' עובד כוכבים אבל תם שחוט בזמן הזה ליכא אבל בזמן שבית המקדש קיים כיון דתם להקרבה הוא דקאי אין מוכרין אותו תמים חי דלית ליה לכהן זכייה בגויה אלא מהקטרת אימורין ואילך. וכתב ה"ר שמשון ז"ל ובפ"ק דב"ק משמע לפי המסקנא דאפי' ר' יוסי הגלילי מודה דלא הוי ממון בעלים בזמן שבית המקדש קיים ע"כ. ובסמוך ארמוז עוד בזה. תו גרסי' התם אמר רב חסדא לא שנו דנמכר תם אלא כהן לכהן אבל כהן לישראל אסור מפני שנראה ככהן המסייע בבית הגרנות והאי כהן נמי מיחזי דמש"ה מוזיל לישראל כשמוכר לו הבכור תם כי היכי דליתיב ליה בכורות שיולדו לו בעדרו דבכור תם בזמן

הזה אין מי שיקננו אלא בזול דבעי לוקח לשהוייה עד שיומם הלכך הוי האי כהן דמוזיל גביה דישראל ככהן המסייע ואסור ורב אשי פליג עליה התם:

ומקדשין בו את האשה. א"ר יהודה בן פזי בשם גרמיה בין חי בין שחוט דכתיב יהיה לך אפי' לאחר שחיטה אבל בשם ר"י בן לוי אמר דדוקא כשהוא חי מקדשים בו דאית ליה לכהן זכייה בגויה אבל אם נשחט ונזרק דמו ע"ג המזבח הוי קדשי מזבח ושלחן גבוה הוי ואין מקדשין בו ויליף לה מקרא דכתיב כחזה התנופה מה חזה התנופה נאכל לזכרים ולנקבות דכתיב בפ' שמיני גבי חזה התנופה אתה ובניך ובנותיך אף בבכור כן אבל לא לדבר אחר ובגמ' דילן בפ' האומר מפיק לה מקרא דכתיב לאש מה אש לאכילה אף הוא נמי הוי לאכילה ולא לדבר אחר ועיין במה שכתבתי בפ"ק דב"ק סי' ב' בשם הרא"ש ז"ל דמשמע מיניה דמתני' ר' יוסי הגלילי היא בלבד דסבירא ליה דבכור ממונו דכהן הוא לקדש בו את האשה אבל לרבנן כהן שקדש את האשה בבכור חי לא הוי מקודשת ע"כ ועיין במ"ש לעיל בסמוך בשם ה"ר שמשון ז"ל:

אין מחללין מעשר שני על אסימון. מתני' דלא כר' דוסא דתנן בפ"ג דמסכת עדויות מחללין מעשר שני על אסימון דברי ר' דוסא וחכמים אוסרין וטעמיה דר' דוסא דלא דריש וצרת אלא כפשטיה שהוא נצרר בסודר:

ולא על המעות שאינם ברשותו. כגון שנפל כיסו לים הגדול אבל אם הם בביתו כיון שהם במקום המשתמר ברשותו קרינן בהו והיינו דתנן לקמן פ"ד היה עומד בגרן ואין בידו מעות אומר לחברו הרי הפירות האלו נתונים לך במתנה חוזר ואומר הרי הן מחוללין על מעות שבבית:

משנה ג

הלוקח בהמה וכו'. והאי דנקט הכא הלוקח דיעבד גבי בהמה לזבחי שלמים אגב חיה נקט ליה דעיקר מעשר שני לשלמים הן:

האגוזים והשקדים יצאו קליפיהם לחולין. הא אתי מקל וחומר מצאן אגב גזותיה דמרבינן ליה מבי"ת דובצאן דהא גזה דלמיגז קיימא ומזדבנא צאן לחודיה וגיזה לחודה ויוצאה לחולין הני דלעולם נמכרין כן לא כ"ש. ועיין בר"פ בכל מערבין:

התמד. עיין לעיל פ"ה דמעשרות סי' ו' ומדברי הרמב"ם ז"ל שם בפ"ז נראה דבחדא סגי או החמיץ או רמא תלתא ואשכח ארבעה. וכתב ה"ר יהוסף ז"ל התמד עד שלא החמיץ נ"ל לפ' דמייתי להאי עניינא הכא משום דלעיל קאמר שמותר לקנות בהמה שיש בה בשר ועור במעות של מעשר שני אע"פ שהעור לבדו אסור לקנות במעות מעשר שני וכן התמד

ג"כ אע"פ שהמים אסור לקנות בדמי מעשר שני מ"מ ע"י היין שיש בו מותר לקנותו והיינו כשהחמיץ שאז יש בו טעם של יין אע"פ שהמים מרובים על התמד עכ"ל ז"ל:

משנה ד

הלוקח חיה וכו' לא יצא העור. מפרש ליה רבי אלעזר התם במנחות דרוצה לומר לא קנה מעשר וכן ר' אמי וכן פסק הרמב"ם ז"ל אע"ג דר' יוחנן רבם פליג עלייהו ומפ' למתני' כפשטה. ולדידהו צריכין אנו לומר דבדין הוא דבעי למיתני נמי הכא לא קנה מעשר כדקתני גבי הלוקח מים ומלח אלא אגב רישא דקתני יצא העור לחולין תני סיפא נמי לא יצא העור לחולין. וכן מצאתי אח"כ שפירש ג"כ ה"ר יהוסף ז"ל. ונלע"ד דלדידהו גרסי' בהאי בבא לא יצא העור היו"ד והצד"י בנקודת צירי כלומר לא יבא לצאת לחולין דמעיקרא לא חל עליה קדושת מעשר:

לא יצא קנקן לחולין. וכן ג"כ בסיפא לא יצאו דמי הכלי כלומר וצריך לאכול כנגדן:

סלי תאנים. היא גרסת ה"ר שלמה שירילי"ו ז"ל שכך פירש סלי תאנים וסלי וכו' בלחין מיירי דאילו קופה של גרוגרות הא מפליג לעיל בין דרוסות לשאינם דרוסות ע"כ וכן הוא הגרסא בירושלמי וכן הגיה ה"ר יהוסף ז"ל:

משנה ה

הלוקח מים ומלח וכו'. והני מים ומלח ופירות המחוברין לקרקע. לא שנא שלקחן בירושלם ל"ש חוץ לירושלם ל"ש בשוגג ול"ש במזיד:

הלוקח פירות שוגג וכו' מזיד יעלו ויאכלו במקום. וקתני הלוקח דיעבד אין לכתחלה לא לפי שאין מחללין מעות על הפירות ברחוק מקום דלא שרי קרא לפדות הכסף במידי דאכילה אלא תוך העיר אלא הכסף עצמו מוליכין כדכתיב וצרת הכסף בידך והלכת אל המקום ובתר הכי ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך וגו':

משנה ו

הלוקח בהמה וכו'. כתב ה"ר שמשון ז"ל דבפ' האיש מקדש (קידושין ד' נ"ו) תניא א"ר יהודה בד"א במתכוין ולקחה מתחלה לשם שלמים אז במזיד תעלה ותאכל במקום אבל לקחה מתחלה לשם חולין דמזיד דידהו מתכוין להוציא מעשר לחולין הוא בין שוגג בין מזיד יחזרו דמים למקומן שוגג דמקח טעות הוא מזיד דקנסינן ליה למוכר דלאו עכברא גנב אלא חורא גנב ובתוספתא מסיים בה אם היתה בעלת מום בין שוגג בין מזיד יחזרו דמים למקומם אם היו פירות טמאים בין שוגג בין מזיד יחזרו דמים למקומן ע"כ. ועיין במ"ש שם בפ' האיש מקדש סימן ח'. וכתב הר"ש שירילי"ו ז"ל הלוקח בהמה תמימה דחזיא לקרבן וחוץ לירושלם דיעבד אין לכתחלה לא ועוד דתכחיש גופה בדרך

ועוד דחיישינן לגדול עדרים והכי תניא בהאיש מקדש בהדיא אין לוקחין בהמה ממעות מעשר שני ואם לקח בשוגג וכו' וסתמא דמתני' ר"מ היא למאי דגרסי' מתחללין דיעבד על בהמה חיה ועוף בין חיים בין שחוטים דברי ר"מ דלא חייש דילמא יגדל מהם עדרים בדיעבד וחכמים אומרים אין מתחללין ע"כ וקל להבין אמאי לא עריב בבא דפירות עם בבא דבהמה חדא משום דבעי לאשמועי' דהבהמה תקבר עם עורה ועוד משום דגבי בהמה איכא פלוגתא:

משנה ז

אין לוקחין עבדים ושפחות וכו'. ס"א ל"ג שפחות והתם בקדושין נמי ל"ג שפחות:

וקרקעות. אפי' פירות המחוברין לקרקע תנן לעיל דלא קנה מעשר וכ"ש קרקע עצמו וקושיא זו פריך לה בירוש' ומשני תרי שינויי חד מינייהו דמתני' דהכא בדרך מכירה ומש"ה כיון שמכר לו הקרקע דרך מכירה מתחלל והמעות קנויין אצל המוכר והלוקח יאכל כנגדן ומתני' דלעיל מיירי ע"י חלול שאמר הרי מעות הללו מחוללין על פירות המחוברין וה"ה דבהמה טמאה אי קנאה בחלול דודאי אינו מתחלל אלא דוקא במקח וממכר וגם בגמ' דילן פריך לה ומשני לה:

חטאות ואשמות. במשניות החכם ה"ר יהוסף אשכנזי ז"ל נמחקו:

בפי' ר"ע ז"ל וקי"ל דכל דבר שהוא בא חובה אינו בא אלא מן החולין. אמר המלקט במתני' דבס"פ התודה:

מצאתי מוגה פה חלוקה אחרת וזו היא אין סכין כלים בשמן של מע"ש ואם סך יאכל כנגדו זה הכלל וכו':

כל שהוא חוץ לאכילה. הא מידי דאכילה אפי' דגים וחגבים כמהין ופטריות קונה ואפי' לכתחלה ואין צריך לאכול כנגדו ומתני' ר"ע היא ודלא כר' ישמעאל:

פרק ב

משנה א

מעשר שני ניתן לאכילה וכו' לסיכה. איכא מאן דיליף לה בירוש' מדכתיב ולא נתתי ממנו למת אם להביא למת ארון ותכריכין לחי הוא אסור פי' לקנות מדמי מעשר מלבושין לחי הוא אסור כ"ש למת אלא איזהו דבר שמותר לחי ואסור למת זו סיכה:

לאכול דבר שדרכו לאכול ולשתות דבד שדרכו לשתות ולסוך דבר וכו'. כצ"ל. ובברייתא מפ' כיצד לשתות דבר שדרכו לשתות אין מחייבין אותו לשתות לא אניגרון ולא אכסיגרון

ולא יין בשמריו אבל סך הוא את השמן נלע"ד דהא דלא קתני אבל סך הוא בשמן אגב סיפא דבעי למיתני אבל מפטם הוא את היין ועיין במ"ש ס"פ ח' שרצים:

דגים שנתבשלו עם הקפלוטות וכו'. פי' בערוך כרישין שיש להם ראש שֶמֶן. מצאתי מנוקד הקפלוטות הקו"ף בצירי והפ"א קמוצה. ובירושלמי מסיק דמתני' דלא כר' יהודה דאמר לעיל בר"פ עשירי דתרומות גבי בצל שאינו אלא ליטול את הזוהמא וה"ה קפלוטות בדגים ואין כאן שבח:

זה הכלל כל ששבחו ניכר. פלוגתא דר' יוחנן וריש לקיש דר' יוחנן ס"ל דניכר בכמות בעינן דהיינו במדה ובמשקל וריש לקיש ס"ל דניכר באיכות דהיינו בטעם סגי אע"ג דלא הותירה המדה. ולשון הרמב"ם ז"ל שם פ"ג כפי מה שפירשו בכסף משנה כיצד השבח לפי חשבון יין של מעשר שני ששוה שלשה זוזים שנפל לתוכו דבש ותבלין שוה זוז אחד והוסיפו במדתו והשביחוהו והרי הכל שוה חמשה נמצא שהשבח הוא זוז באותו זוז יטול בעל המעשר שלשה חלקים ובעל התבלין רביע נמצא לבעל המעשר ד' זוזים פחות רביע ולבעל התבלין זוז ורביע וכן על דרך זו בשאר הדברים ע"כ. וזה הכלל אי לא מרבינן מיניה מידי בעינן למימר דלסימנא בעלמא נקטיה וכדכתיבנא בפ' הקורא את המגילה עומד סימן ב'. וכתוב בתוספות יום טוב דהכא מיירי בשאין שבח עצים בפת פי' שאין אבוקה כנגדו כלומר שלא היה מבעיר עצים בפי התנור כנגד הפת אבל בפ"ג דערלה משנה ה' מיירי בשאבוקה כנגדו דנמצא נהנה מן האיסור בשעה שהאיסור בעין ע"כ בשנוי לשון ובקיצור ולפי זה נוכל לומר דזה הכלל לאתויי שאם אבוקה כנגדו השבח לפי חשבון דהיינו נמי שבחו ניכר:

משנה ב

ר"ש אומר אין סכין וכו'. כתב ה"ר יהוסף ז"ל נ"ל דר"ש לא פליג אלא בשמן שהוא עצמו מעשר ולא בלקוח בכסף מעשר וכן מצאתי במסכת מנחות פ"ז לא יביא מחטי מעשר שני אלא ממעות מעשר שני ועיין בירוש' דקאמר כאן הביא ר"ש פרכא מדבר שהוא מדרבנן על דבר שהוא דאורייתא נראה דהא אפי' בירושלם נמי הוי הדין כן ומתני' לא איירי אלא בירושלם דוקא דהא תנן דגים שנתבשלו עם הקפלוטות של מעשר וחוץ לירושלם אין מבשלין קודם הפדיון וכן עיסה של מעשר שני הכל לא איירי אלא בירושלם דוקא ופירוש הדבר שנפל דבש לתוך היין והשביח היין יותר משיעור של דבש ושל סמנין הוי אותו השבח לפי חשבון וכן אם הוא להפך שנתבשלו דגים של חולין עם קפלוטות של מעשר שני והשביחו הדגים כשהוא בא לחלל מעות מעשר שני שלו על הדגים צריך לנכות את הקפלוטות ואת שיעור שבחן וכן היין ג"כ על זה הדרך כשהוא בא לחלל מעות מעשר

שני שלו על הדבש והתבלין יכול לחשוב את השבח של היין ולחללו עליו לפי חשבון אבל בעיסה הוי כל השבח לשני ואינו משלם אלא דמי עצים וצ"ע עכ"ל ז"ל. וידוע כי הפירוש שהעתיק ר"ע ז"ל הוא להר"ש והרא"ש ז"ל אבל הרמב"ם ז"ל פירש כו' (כמ"ש בתי"ט). גם בספ"ג דהלכות מעשר שני ונטע רבעי כן פירש ולא השיגו הראב"ד ז"ל אמנם הר"ש שירילי"ו ז"ל כתב וגם זה אינו נכון כלל דעל הנאת אצבע מי חששו ואפי' כל היד נמי לא חששו ור"ש מאריה דכוליה תלמודא הוא דאמר דבר שאין מתכוין מותר ועוד וכו' אבל הנכון לפ' משנתנו ע"ד הירוש' וה"פ דסברי רבנן דיכול אדם בירושלם שכבר סך שמן של מעשר טהור להביא בן בתו ע"ה שהוא טמא ומעגלו ע"ג מעיו דאע"ג דאסור הטמא לסוך עצמו משמן מעשר שני כשם שאסור באכילתו שאני הכא דנתבטל בהיתר דומיא דתרומה דתניא סך כהן גופו שמן של תרומה ומביא בן בתו ישראל ומעגלו ע"ג מעיו ואינו חושש ור"ש פליג עלייהו דאין ראיה מתרומה לכאן שהרי מצינו שקלה היא גבי תלתן וכרשינין כדלקמן מה שאין כן במעשר שני ואפשר נמי דטעמא דר"ש דשאני תרומה דגלי רחמנא בה ומתו בו כי יחללוהו והאי הא איתחיל אבל במעשר שני לא גלי עכ"ל ז"ל:

א"ל לר"ש ומת אם הקלנו בתרומה חמורה לא נקל במעשר שני הקל אמר להם לא אם הקלנו בתרומה חמורה שכן הקלנו בכרשינין ובתלתן נקל במעשר שני שכן לא הקלנו בו בכרשינין ובתלתן. כך מצאתי נוסחת המשנה בספר כתיבת יד:

משנה ג

תלתן של מעשר שני וכו'. בפ' שני דהלכות מעשר שני סי' י"ד חזר בו הרמב"ם ז"ל ממה שפירש כאן שכאן פירש תאכל צמחונין ענייננו שיאכלו כשהן לחין. [הג"ה בירוש' לא פי' כן וע"ש ה"ר יהוסף ז"ל] כמו ירקות ואין מותר לו להניחם שיתייבשו וכו' וכן פירש ג"כ גבי כרשיני מעשר שני שג"כ הקפיד עליהם התנא שיאכלו צמחונים ממעות מעשר שני קודם שיתייבשו ויפסלו מאוכל אדם אבל שם כתב תלתן של מעשר שני מותר לאכלה צמחונים שכך היא ראויה לאכילה וכן כרשיני מעשר שני יאכלו צמחונין ע"כ ושם השיגו הראב"ד ז"ל. וכתב שם מהרי"ק ז"ל דמה שנראה שנשנית משנתנו לענין חומרות שיש במעשר שני מבתרומה לא לענין אכילת צמחונין אלא לענין שאר דברים דקתני התם עכ"ל ז"ל ובעניות דעתי איני מבין מה הם שאר דברים דקתני הכא גבי תלתן דלא משמע דנכנסים לירושלם דקתני גבי כרשיני מעשר שני קאי נמי אתלתן אלא אם נאמר שכוון למה שאכתוב בסמוך בס"ד בסוף דברי ה"ר שמשון ז"ל ובדברי הר"ש שירילי"ו ז"ל ומ"מ עיין במה שכתבתי לקמן בפירקין סוף סימן ד'. וכתב ה"ר יהוסף ז"ל נ"ל לומר

טעם למה הקלו חכמים בתרומה של כרשינין ותלתן יותר מבמעשר משום דתרומה אי אפשר לה להשתנות אבל מעשר אפשר לחללו ובמינים האלו הקלו משום שהמעשרות שלהם אינם מן התורה דאינם אוכל ותנן כלל אמרו במעשרות כל שהוא אוכל וכולי' עכ"ל ז"ל. עוד כתב פי' תאכל צמחונים כי אז הן ראויין לאדם ומעשר שני לא ניתן אלא לאכילת האדם אבל התרומה מותר לעשות בה כל צרכו ולהאכילה לבהמתו וכן הטעם של כרשינין וצ"ע ע"כ. עוד כתב וז"ל כל מעשיהן בטומאה פי' כי אינם אוכל אדם ואינם מקבלין טומאה מן התורה ע"כ:

תאכל צמחונין. תלתן לשון נקבה היא ופי' ה"ר שמשון ז"ל כשזרע תלתן של מעשר שני וצמח ואע"ג דתנן [הגהה וכתב החכם הר"ם ז"ל והרמב"ם ז"ל חילק בין אם זרען חוץ לירושלם או בירושלם וכתב שאם זרען בירושלם גידוליהן מעשר שני ע"כ:] בפ"ט דתרומות גדולי מעשר שני חולין הא תני סיפא ופודה אותן בזמן זרען והכא בדלא פדה עסיקי' ומפ' הירוש' כיני מתני' מותר לאכול ואין חוששין משום דבר שאין דרכו לאכול א"נ לא חיישי' אי אכיל ליה בטומאה דלאו אוכל הוא ע"כ. ובסוף דבריו ז"ל כתב ובזה חמור מעשר שני דלא התרנו אלא צמחונים אבל משתגדיל כל מעשיה בטהרה ע"כ. אבל הר"ש שירילי"ו ז"ל פירש השתא משמע דלשון תאכל דוקא קאמר דחובה הוא דאין לאכול בתלתן דמעשר שני בזרע אלא כשהוא כמו ירק דתהא נאכלת כולה כמו יאכלו צריד דסיפא דדוקא הוא וכן תאכל נקודים והאי תלתן כשתוקש לא חזו שבלין והזירין שלה לאכילה ומש"ה דוקא בעוד שהיא רכה הוא דאכלי לה כולה דטעם עצה ופריה שוה כדאיתא בפ' בצל. והתלמוד ירושלמי קאמר דכיני מתני' דמותרת ליאכל הוא דתנן דאינו חובה דעיקר אכילתה הקבוע לה היינו כשאר קטנית ואם רצה לאכלה בעודה רכה או מלילות הרשות בידו וכ"ש הוא וזהו לפי המפרשים שפירשו דצמחונים היינו שנאכלת כשהיא צמחים רכים ותמיהא לי דליתני תאכל ירק כדרכו וראיתי לבעל הערוך שפירש מותר לשרות הכרשינין והתלתן במים ולהשהותן בהן עד שצומחין כדרך שעושין הפולים ואפונים ואין בזה משום הפסד מעשר שני ולדעת זה יותר כשר הוא שיאכלו בלי שרייה במים. עוד פי' לשון אחר דמשום טומאה נגעו בה דמותרת התלתן ליאכל בלחלוחיתה ולא חיישי' לידים מסואבות דדרך תלתן שלא תצמח עד שתנגב ע"כ ולזה הפירוש נוחה דעתי בו לפרש משנתנו דאתא תלמודא לתרוצי לן איך נסמך תלתן של תרומה לתלתן של מעשר שני גבי תרומה אשמעינן דיש בה היתר חפיפה והיתר מגיגה דהיינו למסמס אותה ביד כעין לתיתה של חטים כדי לרככה ולמתקה וקרויה מגיגה מלשון ברביבים תמוגגנה והיתר שלייה נמי דהיינו שנוטלין אותה מן המים של

טנוף ורוחצין אותה במים ומייבשין אותה בחמה כל אלו בידים מסואבות מה שאין כן במעשר שני כדתנן לעיל וחפיפה ושרייה ומגיגה ושלייה היינו בזרע. וצמחורן היינו כשיהיה ירק. ועוד היתרא דתרומה היינו בידים מסואבות והיתרא דתלתן אין שנוי בו היתר בידים מסואבות והיאך נסמך זו לזו ועוד דקתני לה נמי גבי כרשינין וגבי קולי קתני לה דקתני גבה ונכנסין וכו' ונאכלת בידים מסואבות אלא ה"ק תנא דמתני' כששרו התלתן של מעשר שני במים אין לה קולא אחרת לאכלה בידים מסואבות אלא שתנגב ותאכל צמחונים שנותנין אותה בשמש אחר השרייה ואחר שמתנגבת צומחת צמחונין אבל קולא אחרת בידים מסואבות דהיינו חפיפה ומגיגה ושרייה כל הני אסורי לכ"ע וזהו מותרת ליאכל צמחונין דקאמר היתר הזה גבי מעשר שני יש לה בידים מסואבות אבל היתר אחר בידים מסואבות אין לה וגבי תרומה שנינו בה קולות אחרות דהיינו לב"ש חפיפה ולבית הלל אף מגיגה ושלייה וכי תימא אמאי לא רמו חומרא דמגיגה ושלייה וחפיפה אלא במעשר שני ולא בתרומה דהא איסור אכילתן בטומאה תרווייהו כי הדדי נינהו שתי תשובות בדבר חדא דמעשר שני לכל מסור ואם אנו מתירין בו צדדי טומאה דהיינו שלייה ומגיגה וכו' אתו למיטעי נמי אפי' בשריה מה שאין כן בתרומה דאין אוכלין אותה אלא כהנים וכהנים זריזין הן כדאמרי' בעלמא ועוד יש לומר דבשלמא גבי תרומה כתיב [הגהה עיין בפירוש ר"ע ז"ל בפרק בתרא דתרומות סימן ט':] נפש בה דמיניה מרבינן אכילת כרשיני תרומה לבהמה ואין טומאה מצויה בהן דלמאכל בהמה אין אדם עושה תקונים וגרסי' נמי בירושלמי פ' בתרא דחלה אין אדם מצוי לטמא אוכלי בהמתו הלכך אפי' אי טעי בתרומה בשרייה הואיל ומצי להאכילן לבהמה אין חשש אבל גבי מעשר שני דאין אוכלין הכרשינין דיליה אלא אדם דכתיב ואכלת הלכך מחמרינן גבי טומאה דילהו וצריך תקנה שלא תפול בהן טומאה כלל כנ"ל. ומצאתי להראב"ד ז"ל בהשגותיו דרך אחרת אבל מ"מ נוטה לדרכי קצת עכ"ל ז"ל:

ושל תרומה בש"א וכו'. כתוב בספר כריתות בלשון למודים שער ב' סי' כ"ז פעמים מזכיר בלשון המשנה דברי תנא ואח"כ עצם הדבר ואח"כ משפטו כמו שמאי אומר כל הנשים דיין שעתן שמאי שם התנא כל הנשים שם הדבר הנושא המשפט דיין שעתן שם המשפט הנשוא על כל הנשים וכן שמאי אומר מקב לחלה ובה"א מקביים וכן הלל אומר מלא הין מים שאובין פוסלין את המקוה ושמאי אומר ט' קבין. ופעמים מזכרת המשנה עצם הדבר ואח"כ שם התנא ואח"כ משפטו כמו ביצה שנולדה בי"ט בש"א תאכל ובה"א לא תאכל ביצה עצם הדבר הנושא המשפט ב"ש שם התנא תאכל משפטו ודינו הנשיא על הביצה וכן כרשיני תרומה בש"א שורין ושפין בטהרה וכמו כל המטמאין באהל המת שנחלקו

והכניסו לתוך הבית ר' דוסא בן הרכינס מטהר וחכמים מטמאים. ופעמים מזכיר שם הדבר עצמו ואח"כ משפטו ואח"כ שם התנא כמו אוכל פרוד אינו מצטרף דברי ר' דוסא אוכל פרוד הוא שם דבר הנושא המשפט אינו מצטרף הוא המשפט הנשוא על האוכל ר' דוסא הוא התנא. וכן מחללין מעשר שני על אסימון דברי ר' דוסא מאלה שלשה פנים הנזכרים נמצאו בכמה משניות וברייתות חדלו מספר ולי אני הקטן נראה טעם המסדר לשלשה סבות כי אין לסדר המצווה לפני המצוה והשנית לסדר שני התנאים זה אצל זה והשלישית כאשר במצווה ובדינו או בשם הדבר ובדינו אין בו יוצא לשני כי אם בעצמו כלומר שהצווי בודד מזכיר שם החכם או החכמים בין שם הדבר הנושא המשפט והמשפט הנשוא כי המשפט קצר ואין זו הפסקה בין שמות החכמים החולקים אבל כאשר הצווי והמשפט יוצא לשני כלומר בלתי בודד אז אם היה שם החכם לפני דבר הצווי והמשפט יקרא הפסקה בין שמות החכמים ועל כן שמו כל המשפט והצווי לפני הזכרת שם החכם בלשון דברי פלוני ופלוני אומר כדי לסדר שני החכמים החולקים יחד ע"פ הדברים האלה תוכל להבין טעמי שנוי הסדרים הנזכרים ע"כ. ועוד האריך ע"ש:

כל מעשיה בטומאה. היינו דוקא בידים מסואבות אבל לא טומאת הגוף:

חוץ משרייתה. מפ' בירוש' דאיכא בינייהו שולה דלב"ש שולה בידים טהורות ולב"ה בידים טמאות. תניא זו היא דברי ר"מ אבל ר' יהודה אומר בש"א כל מעשיה בטהרה חוץ מחפיפתה ובה"א כל מעשיה בטומאה חוץ משלייתה ולר' יהודה איכא בינייהו מגיגה דלב"ה מוגג בידים טמאות. ועיין במה שכתבתי בסוף מתני' דבסמוך בשם ה"ר שמשון ז"ל. ומ"מ בין לר"מ בין לר' יהודה קשה דאמאי לא תני פלוגתא דב"ש וב"ה דגבי תלתן של תרומה בפ"ק דעדויות כדתני התם פלוגתייהו דבכרשיני תרומה ובמה שכתבתי לקמן בפירקין בסי' ט' בשם הר"ש שירילי"ו ז"ל ניחא קצת ועיין ג"כ במה שכתבתי במתני' דבסמוך ועיין ג"כ במ"ש שם בפ"ק דעדויות סימן ז':

משנה ד

יאכלו צמחונין. כדפרישנא גבי תלתן וקולי כרשינין דמעשר קחשיב ואזיל. וכאן פי' ה"ר שמשון ז"ל בקיצור יאכלו צמחונין כלומר מותר לאכלן צמחונין:

ונכנסין לירושלם ויוצאין. אפי' רבנן דפליגי עליה דרשב"ג לקמן בפ"ג הכא מודו משום דקל הוא שהקילו בכרשינין ודוקא להוציאן לחוץ לטוחנן או לכותשן להכשירן לאכילה ולחזור אל העיר ולאכול מה שהוא צריך ולא הטריחוהו לטחון כל מה שיש לו בבת אחת אלא כפי רצונו אבל לא שיהא מותר להוציאן ולאכלן בחוץ דמ"מ קלטו להו מחיצות:

נטמאו ר' טרפון אומר יתחלקו לעיסות. מפ' בירוש' דכשנטמאו בעודן זרעונים מודה ר' טרפון דאין מחמירין עליהם ונפדין דהא חזו לבהמה אלא מיירי דוקא שנטמאו אחר שנעשו עיסה ואם יש לו עיסות אחרות של מעשר שני אז צריך לחלקה דמאחר שהן עיסה מסתמא חישב עליהן לאדם כגון בשנת בצורת כאותה של דוד המלך. ופי' ה"ר יהוסף ז"ל ויוצאין פי' מותר להוציאו לאיזה צורך אבל לא שיניחו בחוץ אלא שיחזירו לירושלם אח"כ ומטעם זה לא הוזכר דין זה למעלה בתלתן כי התלתן אין בו צורך להוציאו אבל זה צריכין לפעמים להוציאו כדי לאפותו כי אין עושין תנורים בירושלם ע"כ. עוד כתב ז"ל יתחלקו לעיסות דין זה לא נזכר לעיל גבי תלתן כי תלתן אין יכולין לחלקו כי אין עושין ממנו עיסה ע"כ. עוד כתב ומאכילין פי' לבהמה והיינו דתנן ומאכילין ולא קתני ואוכלין בטומאה עכ"ל ז"ל:

בפי' ר"ע ז"ל דאוכל פחות מכביצה אינו לא מיטמא מאחרים ולא מטמא אחרים. אמר המלקט מפי' הרמב"ם ז"ל כאן וגם מכמה מקומות בפירוש המשנה וגם מפי' ה"ר שמשון ז"ל משמע דדוקא לא מטמאו אחרים בפחות מכביצה אבל מקבלין טומאה בכל שהוא ועיין עוד במה שכתבתי על זה ברפ"ה דתרומות:

יפדו ואפי' נטמאו כשהן עיסה ונמצאות לו עיסות אתרות:

ומאכילין בטומאה. יש מי שפירש מאכילין לכהן טמא:

שורין בטהרה. כששורין אותם במים לא יהא בידים מסואבות משום דיש קטניות אחרות דבעי שרייה נמי להסיר הפסלת מהן כמו עדשים כדאיתא במסכת ביצה פ"ק וא"כ לא מוכחא מילתא דמאכל בהמה נינהו אבל השפשוף אינו נוהג במין קטנית אחרת אלא בכרשינין הלכך ידיעה מילתא דכרשינין הוו ומאכל בהמה נינהו דשרו בטומאה:

יאכלו צריד. לשון יובש כמו צריד של מנחות בפ' שני דחולין והרמב"ם ז"ל פי' הטחינה העבה נקראת צריד. אבל קשה לע"ד דהכא גרסי' צריד בדלי"ת והתם גרסי' ברי"ש וכן פירשו הרגמ"ה ז"ל וגם רש"י ז"ל בפ' המנחות והנסכים (מנחות דף ק"ב) וכדאמרי' לענין שופר היה קולו עבה או צרור פי' יבש שאין קולו נשמע רונקו בלעז. אח"כ דקדקתי בערוך ששניהם הביאם בערך צרד בדלי"ת צריד דמתני' וצריד דמנחות וגם דשופר הביאו בסמוך להם בערך צרוד בדלי"ת וכתב ושייך בצריד דמה המורסן עב במינו אף זה השופר עב במינו ע"כ. וטעמא דשמאי דאע"ג דשרינן ידים מסואבות אבל דליטמאו [עיין בלשון הר"ש] הן עצמן לא שרי שמאי לאכלן מש"ה אין אוכלין אלא צריד כן פי' ה"ר שמשון ז"ל אבל הראב"ד ז"ל וגם הר"י ז"ל פירשו שישמור אותן מן ההכשר ואפי' שרייה בטהרה לא

שרינין דסוף סוף מאכל אדם נינהו הלכך ישמור אותן שלא יכשירם שאם יהו מוכשרין לא יזהר בטומאתן לפיכך אוכל אותן ביובש כגון קלי:

ר' עקיבא אומר כל מעשיהן בטומאה. מפ' בתוספתא ומייתי לה בירוש' דה"ק כך היו שונין ב"ה כל מעשיהן בטומאה דכיון דמאכל בהמה נינהו לא גזרי בהו כלל דתניא בתוספתא כרשיני תרומה בש"א שורין בטהרה ושפין ומאכילין בטומאה ובה"א שורין ושפין בטהרה ומאכילין בטומאה דברי ר' יהודה ר"מ אומר בש"א שורין ושפין בטהרה ומאכילין בטומאה ובה"א כל מעשיהן בטומאה א"ל ר' יוסי כמשנתך בבית הלל היתה משנתו של ר"ע בבית הלל לפיכך היה אומר ינתנו לכל כהן ואפי' ע"ה ומשמע דשאר תנאים בבית הלל לא היו שונים כן אלא כמשנתנו [הגה"ה צ"ע לע"ד אם אין טעות]. וכר' יוסי או כמשנת ר' יהודה ותלתא תנאי נינהו אליבא דב"ה ונראה דלא פליג ר"ע אלא דוקא בכרשינין ולא אתלתן דבעדויות לא תני לה אלא בכרשינין בלבד ולא תנינן התם מתניתין דתלתן כי היכי דקאי ר' עקיבא עלה ועוד דר' מאיר שונה בתלתן דב"ה בעו טהרה בשרייה ובשלייה דוקא שרו בטומאה וגבי כרשינין שונה בב"ה דכל מעשיהן בטומאה אבל הרמב"ם ז"ל פסק בפ' י"ב מהלכות תרומות כר' עקיבא וכפשטה דמתני' דהכא דמשמע דר' עקיבא קאי אתרוייהו ומשמע בירוש' בפ' בתרא דחלה דכי פליג ר' עקיבא אפי' בכרשינין לאדם פליג וכ"ש בכרשינין לבהמה וטעמא דאין טומאה מצויה באוכלי בהמה. ה"ר שלמה שירילי"ו ז"ל. אבל ה"ר שמשון ז"ל כ' לשון תוספתא דפלוגתא דר"מ ור' יהודה בין דתלתן בין דכרשינין בגוונא אחרינא וכתב בסוף דבריו והשתא סתם מתני' בין דתלתן בין דכרשינין ר' יהודה היא ע"כ. ובמה שכתב הרש"ש ז"ל דהרמב"ם ז"ל פסק כר' עקיבא בהלכות תרומות פי"ב ז"ל שם התלתן והכרשינין של תרומה הואיל ואינו מאכל אדם ה"ז מותר לעשות כל מעשיהם בטומאה ואינו נזהר אלא בעת שרייתו במים שאם שרה אותם בטומאה הרי טימא אותם בידים אבל אחר השרייה אינו נזהר לא בעת ששף הכרשינין ולא בעת שמאכילן לבהמה לפיכך נותנין תרומת תלתן וכרשינין לכהן ע"ה ע"כ. וכתב שם ג"כ מהרי"ק ז"ל דהיינו כב"ה אלא שבמה שכתב בסוף דבריו לפיכך נותנין תרומת תלתן וכרשינין לכהן ע"ה פסק כר"ע דתנן בפרק בתרא דחלה סימן ט' כרשיני תרומה ר' עקיבא מתיר וחכמים אוסרין וכבר נתן שם טעם מהרי"ק ז"ל למה פסק כר' עקיבא אע"ג דרבים פליגי עליה אבל בתחלת דבריו פסק כב"ה בין בתלתן של תרומה בין בכרשיני תרומה וכדמשמע פשטא דמתני' ומ"מ אפשר להיות דר"ע קאי אתרוייהו בין אכרשינין בין אתלתן ובזה מהרי"ק ז"ל והר"ש שירילי"ו ז"ל שוין:

משנה ה

מה שליקט ליקט למעשר שני עד שישלים. פי' ה"ר יהוסף ז"ל פי' משום הפסד המעשר תקנו זה כי שמא לא ימצאו כל המעות וא"כ יפסיד המעשר ובעבור זה תקנו שהראשון יהיה למעשר עכ"ל ז"ל. ירוש' א"ר זעירא וצריך להתנות ולומר אם אלו שלמטן שני יהיו אלו שבידי תפוסין עליהן ופי' הר"ש שירילי"ו ז"ל דלא דק ר' זעירא וצריך להביא מעות של נחשת ואח"כ יחלל הנחשת על המעות שבידו דהא בסמוך תנן דאפי' מדוחק אין מחללין כסף על כסף אבל במסקנא בירוש' עלה דמתני' דבסמוך מייתי פלוגתא דתנאי וקאמר עלה דההיא ברייתא מדברי שניהם נלמוד מחללין כסף על כסף ואין מחללין כסף על נחשת וכן פסק הרמב"ם ז"ל שכתב סלע של מעשר שני ושל חולין שנתערבו מביא בסלע מעות ואפי' מעות נחשת וכו' משמע דכי קתני מתני' מביא מעות דהיינו פרוטות קולא אשמעי' דאפי' פרוטות שמחלידות שרו מדוחק וכ"ש כסף:

זה הכלל. לרבות קטנית חולין וקטנית מעשר שני שנתפזרו וכן פירות ופירות אם לקטן בדלוג וחסרו ישלים מדת מעשר שני ואם חסרו לחולין ואם חפן וכו'. לפי חשבון הוא החסרון והכי איתא בתוספתא ואין צריך לדחוק ולומר דזה הכלל לסימנא בעלמא נקטיה כמו זה הכלל דבריש פירקין אע"ג דיש כיוצא בו בגמ' בפ' הקורא עומד כמו שכתבתי שם סימן ב':

והנבללין לפי חשבון. בירושלמי מפ' דהנבללין והנחפנים קאמר כי היכי דלא תיקשי רישא אסיפא ומשמע מהרמב"ם ז"ל דגם הכא בנבללין צריך תנאי וז"ל שם ר"פ ששי והנבללין לפי חשבון ומתנה ואומר אם אלו שבידי הן המעשר השאר חולין ואם הם חולין הרי מעות המעשר בכל מקום שהם מחוללין עליהם ע"כ. ועיין בנמקי יוסף ר"פ הבית והעליה דפירש ההוא ירושלמי דמייתי התם דר"ל דכי קתני מתני' אם בלל וחפן לפי חשבון לאו דבעינן להו לתרווייהו אלא בחדא מינייהו בלחוד סגי שאם בלל תחלה אע"פ שלא חפן אלא נטל אחד אחד הולכין אחר הרוב לפי חשבון הלכך מעות מעשר שני וחולין שנתפזרו וליקט א' אחד לא אמרי' לפי חשבון כיון שמתחלה לא היו מעורבין ובשעת נטילה לא חפן ליקח הרבה בבת אחת ע"כ:

משנה ו

סלע של מעשר שני וכו'. **שנתערבו**. ורוצה להוציא של חולין חוץ לירושלם עכ"ל ר"ע ז"ל וכתב עליו הר"ס ז"ל צ"ע אמאי נקט חוץ לירושלם וה"ר שמשון ז"ל לא כתב כן ע"כ:

מביא בסלע מעות. ירוש' תניא בן עזאי אומר בשתי סלעים צריך להביא פרוטות פי' שאם אתה מתיר לו בדמי סלע אחד שמא יצטרך הסלעים של כסף לצרכיו ונמצאו אלו

שניהם מחוללין ויקיים כן שיהא קדושת המעשר על הפרוטות ויחלידו ונמצא מעשר מפסיד ועוד שישהה עליותיו שהן משא כבד ומתוך שאתה קונס אותו שיביא פרוטות בדמי שני סלעים ידחוק עצמו ויחליף אחד מן הסלעים על סלע הכסף כדי שלא יהיו שניהם קדושים בספק ולכך יחמיר על עצמו ויהא הכסף של מעשר שני ויהא זריז וקל לעלות שאין לו משא כבד של נחשת:

בפי' ר"ע ז"ל ואי קשיא כו'. ורש"י ז"ל פי' שם פ' הזהב (בבא מציעא דף נ"ו) מפני שאמרו מחללין כסף על נחושת מדוחק אבל כסף על כסף לאו דרך חלול הוא ואפי' מדוחק נמי לא וכיון דאף כסף על נחשת לא התירו אלא בדוחק הלכך לא שיקיים כן שבזיון מעשר הוא ועוד שהפרוטות מחלידות ע"כ:

משנה ז

בש"א לא יעשה וכו' וב"ה מתירין. קסברי הכסף כסף ריבה דכסף יתירי כתיבי בפרשה וב"ש סברי הכסף כסף ראשון ולא כסף שני לישנא אחרינא דב"ש סברי כספא טבעא ודהבא פירא וטבעא אפירא לא מחללינן דכתיב וצרת הכסף וב"ה סברי כספא פירא ודהבא טבעא ופירא אטבעא מחללינן והתם ר"פ הזהב פרכי' בשלמא להך לישנא דאמרת דמדאורייתא מישרא שרו ובדרבנן פליגי דב"ש סברי דרבנן הוא דגזרו ביה שמא ישהה עליותיו שיהיו לו סלעי מעשר עד שיגיעו לדמי דינר זהב בשנה שניה שימכור מעשרות שנה הבאה וב"ה סברי לא גזרי' שמא ישהה עליותיו דכי לא מלו נמי בדינרא אסוקי מסיק לה שאין משאן כבד היינו דקתני יעשה ולא יעשה ולא קתני לשון חלול דקסברי יש חלול. אבל חכמים החמירו עליו. אלא להך לישנא דאמרת דמדאורייי' פליגי אי משום טעמא דכסף שני אי משום דדהבא פירא הוא דהוי כיון דאיסורו דאורייתא ולא מיתפסי בקדושת מעשר הכי איבעי ליה למיתני בש"א אין סלעי מעשר שני מתחללין על דינרי זהב ובה"א מתחללין וקאי בקושיא:

כספן דינרי זהב. כספן שהיה להם ממעות מעשר שני ואתא לאשמועי' דאפי' לכתחלה ואפי' לאדם חשוב שרו ב"ה דרבן גמליאל מב"ה קאתי ועשה מעשה לעצמו ולא חש לדבית שמאי כלל:

משנה ח

הפורט סלע ממעות וכו'. והאי הפורט ר"ל המצרף ואיידי דתני סיפא הפורט דדוקא הוא תני נמי רישא הפורט. וכתוב במהר"י קולון ז"ל שרש צ"ה דפשיטא הוא דלשון מעות כולל בין מעות של נחשת בין מעות של כסף בין מעות של זהב שהרי בכל התלמוד בכמה דוכתי במשנה ובגמ' מזכיר שם מעות סתם במקום אשר אין לחלק כלל בין זהב וכסף

ונחשת ואע"ג דתנן במעשר שני פ' שני הפורט סלע ממעות מעשר שני ב"ש אומרים בכל הסלע מעות ובה"א בשקל כסף ובשקל מעות ואותם מעות של נחשת הם כדמשמע בהדיא ר"פ הזהב וכן בכמה משניות שונה שם מעות שהן מעות של נחשת מ"מ נלע"ד דאע"ג דבמקום דמוכיח הלשון שהן של נחשת כי התם דקתני הפורט סלע דמשמע שהוא מחליף הפרוטות של נחשת לסלע דפשיטא דסתם פרוטות של נחשת הוא שונה התנא מעות במקום פרוטות של נחשת מ"מ היכא שהוזכרו מעות סתם יש בכללן בין מעות של כסף בין מעות של זהב דכולהו מעות איקרו ותדע דכן הוא שהרי שנינו שם פ' חמישי כיצד פודין נטע רבעי מניח הסל על פי שלשה ואומר כמה אדם רוצה לפדות לו בסלע ע"מ להוציא יציאות מביתו ומניח את המעות ואומר כל הנלקט מזה מחולל על מעות הללו הרי לך בהדיא דסלע קרא מעות והנה דבר פשוט הוא דסלע של כסף הוא ומזה אין צריך ראיה אלא ע"כ צ"ל כדפרישית ע"כ בקיצור:

בש"א בכל הסלע מעות. אם בא לפורטן וכו' עד סוף פי' ר"ע ז"ל. אמר המלקט כן פי' רש"י ז"ל והקשו תוס' וגם ה"ר שמשון ז"ל על פי' זה דלפי זה הטעם הוו ב"ה לחומרא וקשה דה"ל למתנייה בעדויות גבי קולי ב"ש וחומרי ב"ה והיא אינה שנויה התם רק בפ"ק דאכתי לא נחת תנא לאשמועי' קולי ב"ש וחומרי ב"ה. והר"ש שירילי"ו ז"ל תירץ בעד רש"י ז"ל דהא דפרכינן בכל דוכתא וליתנייה גבי קולי ב"ש וחומרי ב"ה לאו למימרא דבאותו פרק שמתחיל אלו דברים מקולי ב"ש וחומרי ב"ה דוקא קאמר דליתנייה שם דהא כמה תנאי פליגי על אותן המנויין שם ומוסיפים עליהם בפירקי אחריני אלא בעדויות כלומר בכולה מסכת הוא דקאמר אבל מה שהוקשה לי בדבריו ז"ל הוא דאי טעמא דבית הלל משום שיוקירו הפרוטות בירושלם ונמצא מעשר שני מפסיד וכו' מאי שייכא הכא פלוגתא דר"מ ורבנן וכי תימא מילתא באנפי נפשה היא ליתא דהא בעדויות קתני לה בהדי פלוגתא דב"ש וב"ה דומיא דסיפא דפורט בירושלם דפליגי על ת"ק דב"ה כל הנהו תנאי ודמיין לריש עדויות דאשכחן רבנן דפליגי על ב"ה ובית שמאי ואמרי לא כדברי זה ולא כדברי זה ואף שהיו ב"ד של אחריהם הנהו תנאי וה"נ נפרש הכא ועוד לדידיה תימ' דהיכי אמרי' בירושלמי דינר כסף ודינר פירות דברי הכל אסור מ"ט דרבנן לכך נראה לי דטעמא דב"ש היינו דסברי דיכול אדם לצרף חוץ לירושלם אף אם יש בידו כל סך הסלע מפרוטות ובא לצרפן בסלע שיכול וכ"ש אם יש בידו חצי סלע מֵעֵין של כסף וחצי סלע בפירות או בפרוטות דשרי לצרפן בסלע וב"ה פליגי עלייהו בכל שיעור סלע מפרוטות כיון דעבד בזיון למעשר שני דפריק פירות כ"כ בנחשת עד שיעור סלע ולא חיישׁ בפרוטות מחלידות השתא שאוחז דרכו ללכת לא שרינן ליה לפרוקינהו

לכולהו וכיון דלא שרינן לפרוקינהו יזהר עצמו מעיקרא דלא פריק כ"כ פירות שיעור סלע בפרוטות נחשת וקנסינן ליה ולא יחליף אלא חצי סלע של פרוטות ויעמיד בידו חציים ויעלם לירושלם והשתא ר"מ ורבנן דבית דינו פליגי על ת"ק דבית הלל ביותר קלה דאפי' פירות וכסף על כסף דמודו ב"ה דשרי אפ"ה אסור משום דמשמע מב"ה דדוקא הכא מחמרי משום דעבד בזיון למעשר שני כולי האי וכדפרישנא אבל כי פריק חצי סלע במעין של כסף ויש לו פירות חצי סלע דכ"ע מודו דשרי כיון דליכא בזיון דמעשר שני ואשמעי' ר"מ ורבנן דגם צרוף זה אסור ואפי' דינר כסף וחצי דינר פירות אסור לצרופי בכסף משום גזרה אחרת דאית להו כסף על כסף לא מחללינן כדאיתא במסכת דמאי ומפ' בירוש' דדינר כסף דכ"ע ל"פ דחשוב הוא ואפי' יש לו פירות שוין שני דינרים אסור להחליפן במטבע כסף דלא גריר כסף כזה אטו פירות וכן אם יש בפירות שיעור דינר חשיבי באנפי נפשייהו ולא שרינן לטפול להן מעות דכסף ולא גריר אגבייהו ואסור ואע"ג דכסף לא הוי אלא חצי דינר דפירא אטבעא הוא דאמר רחמנא וטבעא אטבעא לא ועל כרחך באיסורא דאורייתא פליגי דמוכח בירוש' דהיכא דקתני אין מחללין דאיסורא דאורייתא חשיב ומש"ה אסור ואע"ג דכסף לא הוי אלא חצי דינר כי פליגי בחצי דינר כסף וחצי דינר פירות שבא להחליף ולצרף בדינר ר"מ סבר אף הכא נמי לא גריר כסף גבי פירות וכסף ע"ג כסף הוי ואסור דנגע אתקנתא דכסף על כסף וכסף דתנא ר"מ על דינר כסף קאמר דאסיר ורבנן סברי דחצי דינר דבר מועט וגריר אטו פירות ולא חשיב אלא כמו פירות לחודייהו ע"ג כסף כנ"ל עכ"ל ז"ל:

משנה ט

ובה"א בשקל כסף ובשקל מעות. פי' רש"י ז"ל לא יחליף בפרוטות אלא חציין כו'. וכתב הר"ש שירילי"ו ז"ל לפי שיטת רש"י ז"ל אי נמי משום סחורה דדרך הוא להחליף כל הסלע בפרוטות דאין מפסיד אלא אדרבה מרויחין לפעמים וס"ל לב"ה דאסיר משום סחורה והוו ב"ש לקולא וב"ה לחומרא ע"כ:

הדנין. מפ' להו ספ"ק דסנהדרין בן עזאי בן זומא חנן המצרי וחנניא בן חכינאי רב נחמן בר יצחק מוסיף אף שמעון התמני:

ר' עקיבא אומר שלשה דינרי כסף וברביעית כסף ברביעית מעות. כך צ"ל. אבל הר"ש שירילי"ו ז"ל גריס וברבעת כסף וברבעת מעות בוי"ו ובלא יו"ד כלל [והגהה גם ה"ר יהוסף ז"ל כתב וז"ל וברבעת כסף וכו' פי' וברובע של השקל שהוא מטבע שנקרא רבעת לוקח כסף וברבעת האחר שהוא חצי הדינר האחר לוקח פרוטות כנ"ל וכן מצינו בתלמוד לשון זה ועמדו קנים בו ביום ברבעתים עכ"ל ז"ל:]. ופירש ור' עקי' מחמיר טפי ולא שרי

אלא שמינית סלע בפרוטות ע"כ ולדידיה הוי רבעת מין מטבע שהוא חצי דינר דהיינו שלשה מעין וכן נראה שמפרש הרמב"ם ז"ל שכתב ור' עקיבא סבר דבשמינית סלע בלבד יחליף מעות והוא הרמב"ם ז"ל כתב ד' אספרי כסף איני יודע כמה אספרים יש בסלע ע"כ. ובערוך ורבינו האיי אמר איצטרי גרסי' והן חתיכות של כסף ע"כ אבל ה"ר שלמה שירילי"ו ז"ל כתב ד' אספרי כסף פי' דהיינו מעין בלשון יון ור' טרפון לא שרי אלא שתי מעין להחליף בפרוטות לחוד וה"ק הדינר השני של שקל השני יקח בו ד' אספרי כסף בכסף ונשארו שני מעין שיחליף בפרוטות לחוד וכל חד וחד אתי למעוטי משיעורא דחברי' שמאי אומר וכו' פירשתי משניות אלו לפי דרכו של רש"י ז"ל דסובר דרישא דתני ממעות הוא שיש לו פרוטות ומחליפן כדי לקבל סלע כסף והכי מפרש לה בירושלמי דמצרף הוא דבעי למימר והא דקתני הפורט רוצה לומר שמונה סכום פרוטותיו לקבל הסלע ופירוש הגמרא יש לנו לקבל דאינהו הוו בקיאי בפירוש המשניות יותר מדורות אשר באו לאחריהם ועוד דלהכי תני ממעות לומר דמעות היו בידו וסיפא לא תני ממעות דהסלע הוא דבא להחליף ועוד סובר רש"י ז"ל דהני תרתי מתני' קולי ב"ש וחומרי ב"ה הוו ולא קשה דאמאי לא תני להו בפ' קולי ב"ש וחומרי ב"ה דהא בבא דלקמן דקתני דמחמרי ב"ה ואמרי לא שמענו אלא בבאה מן הקציר עד סוף הפרק לא קתני להו התם וטעמא דלא תני התם אלא אותם דלא חזרו ב"ה והודו לב"ש אבל הך דחזרו לא וה"נ לא קתני התם אלא אותם דשאר תנאים לא חלקו עלייהו דב"ש וב"ה והני חלקו עליהן שמאי גופיה ושאר תנאים כגון הכא דחלקו עליהן דנין לפני חכמים וכו' ושמאי גופיה ודלעיל פליגי ר"מ ורבנן עלייהו דב"ה וכבר כתב רבינו שמשון ז"ל דבירוש' משמע כדברי רש"י ז"ל ועוד הוכחת מחלוקת התנאים בתרי באבי הוכחה גמורה היא ובתוספות שנאץ חזרו והודו לרש"י ז"ל מן הטעם הזה ונקטינן השתא דאיכא תלתא גווני קולי ב"ש וחומרי ב"ה שנויין בעדויות חדא גוונא דפליגי עלייהו תנאי דמחמרי טפי מינייהו והיינו הנהו דתנינן הכא ושנויין אגבן הנהו דפליגי עלייהו נמי דמקילין טפי מינייהו אלא שחזרו בהן והודו והדר תני חומרי דב"ה דלא איפליגו עלייהו תנאי כלל פירקא באנפי נפשיה והדר תני פלוגתי אחריני דחומרי ב"ה נמי נינהו אלא דהוו אליבא דחד תנא כגון ר' יהודה שהיה שונה ששה דברים על אותם שלמעלה ור' יוסי נמי היה שונה כך וכך על אותם שלמעלה ותנאי אחריני דלא מנו אלא עשרים וד' ותו לא הוו סברי דבשאר מילי לא אפליגו ב"ש וב"ה עלייהו אלא כולן היו שוין בדברים ההם ומחמירין היו. עכ"ל ה"ר שלמה שירילי"ו ז"ל:

משנה י

מי שהיו מקצת בניו טמאים וכו'. וכתוב שם בכסף משנה לפרש הירוש' ולהשיב בעד הרמב"ם ז"ל דלהשגת הראב"ד ז"ל דה"פ מה אנן קיימין אם באומר מכבר כלומר אם באומר מעכשיו תהא מחוללת סלע זו על מה שישתו טהורים משקה מעורב ונמצאו טמאין שותין מעשר שני ואם באומר לכשישתו תהא מחוללת עליו למפרע חולין שתו שבשעה ששתו עדיין לא נתחלל והיאך יתחלל לאחר שכבר שתו אותו אלא באומר מכבר לכשישתו כלומר סמוך לעת שמתחילין לשתות תהא סלע זו מחוללת עליו דהשתא חל החלול קודם שיתחילו לשתות ולא מופלג אלא סמוך ביותר בשעה שפירש היין מן הכד לפיהם דהשתא אינו ענין לברירה ע"כ. ובירוש' מפ' בטמאין טומאת מת דאין מטמאין כלי חרס אלא מאוירו פי' שיכניסו ידיהן לתוך האויר ואינם מטמאין במשא ומפורש בפ' העור והרוטב דהיסט מטעם משא הוא טמא הלכך כיון דאין להם היסט מצו טמאים לערות מן הכד לתוך כוסן ובלבד שלא יכניסו לתוך חללו של כלי חרס דאין כלי חרס מקבל טומאה מגבו אלא מאוירו דאילו הוו טמאים טומאת זיבה הא מטמאין בהיסטן ואין תקנה אלא שיערה אחר לטמאים וכן בפי' הרמב"ם ז"ל:

מה שהטהורין שותין סלע זו מחוללת עליו. על יין ששותין דאמרי' בפ' הערל דמעשר שני בין אכלו בטומאת הגוף בין אכלו בטומאת עצמו לוקה ויליף לה התם מקראי ומש"ה תני הכא כדי שלא יכשלו לאכלו בטומאת עצמו וטמאים נמי לא יכשלו לשתות מעשר שני טהור בטומאת הגוף אומר מה שהטהורין שותין ממנו תהא סלע זו של מעשר מחוללת עליו ונמצא מה ששתו טהורין היה מעשר ומה ששתו טמאים היה חולין:

שותין מכד אחד. ואינם חוטאים הר"ש שירילי"ו ז"ל. וכתוב בתוס' י"ט ודתנן שותין ר"ל זה אחר זה בתחלה הטהורים ואח"כ הטמאים אבל הטמאים רשאין להשקות לטהורים על פי אלו התנאים ע"כ פי' שלא יגעו ביין ושיהיו טמאים בשאר טומאות מלבד זיבות ושיהיה הכלי מחרס ובד"א בשאין אחר מערה אבל אם אחר מערה אפילו טמאים טומאת זיבה. וז"ל ה"ר יהוסף ז"ל נמצאו טמאים וטהורים שותין מכד אחד לאו דוקא מכד אחד כי אינם שותין מן הכד עצמו כי אם היה כן היו מטמאין את היין ואסור לשתותו בתורת מעשר שני אלא מיירי שמערים מן הכד לכוסן וכל אחד יש לו כוסו בפני עצמו ומיירי נמי שהן טמאים טומאת מת ולא טומאת זיבה כי הטמא טומאת זיבה מטמא את הכלי בהיסט אך כשיש אחר שמערה לכוסות מותר אפילו בטומאת זיבה עכ"ל ז"ל:

פרק ג

משנה א

לא יאמר אדם וכו'. **לחלק** בנקודת סגול גרסי' החי"ת והלמ"ד וכדפי' ר"ע ז"ל. ופי' הרמב"ם ז"ל שאין שנוי בענין אלא נקיות לשון דבין שיאמר שנאכלם שיורה שהוא יתן לו חלק מהם ובין שיאמר לחלק שיורה שהוא יתן לו חלק אבל ברחו מאמרם לחלק מפני שיהיה כמי שנתן פירות מעשר שני שכר למי שהעלם וזה אסור לפי שהוא בעצמו חייב להגיעם שם ע"כ. ובירוש' קאמר שהוא מהלכות של עמעום כלומר שאין לו טעם. ועיין במה שכתבתי בפ"ח דשביעית סימן ד':

וְשנשתם בירושלם. גרסינן:

אבל נותנין זה לזה מתנת חנם. קשה לע"ד דהכא שייך למיתני או נותנין זה לזה מתנת חנם דכיון דתנא חד גוונא להתרא שייך למיתני או דהוא נמי גוונא אחרינא להתרא ונלע"ד דבקושיא אחריתי יתורצו שתיהן והוא דהכא שייך למיתני או נותן לו מתנת חנם אלא על כרחנו צריכין אנו לומר דאשגרת לישנא דתנא לעיל רפ"ק נקט נמי הכא:

משנה ב

מפני שהוא ממעט באכילתו. גרסי' והקפידא הוא משום מעשר שני דמעיקרא שרי לזרים ולטבול יום והשתא אסיר ובירוש' פריך אמאי לא חשו נמי דהא ממעט באכילת תרומה דמעיקרא שריא לאונן וחומה נמי לא בעיא והשתא אסירא לאונן וחומה בעיא ומשני אשכח תני מפני שהוא ממעט באכילתו ובאכילתה ומתניתין חדא מינייהו נקט. ובפ' התערובת דף ע"ו מייתי ברייתא דגרסי' בה באכילתה משמע דאתרומה קפיד כדפי' שם רש"י ז"ל. והיינו האי תנא דהכא דחייש אף למיעוט אכילת תרומה וקושיית התוס' שהקשו לרש"י ז"ל אינה קושיא דמתני' מודה לברייתא אלא דחדא מינייהו נקט והא דנקט התם ההיא ברייתא ולא נקט מתני' משום דקאי אהך ברייתא דתניא התם שביעי' אין לוקחין בדמיה תרומה מפני שממעט באכילתה ומשום דלעיל חייש לדין תרומה מייתי נמי ברייתא דחייש לה הר"ש שירילי"ו ז"ל. והרמב"ם ז"ל נראה קצת דגריס במתני' שהוא ממעט באכילתם שפירש שממעט באכילת מעשר וגם ממעט באכילת תרומה וכ"כ בחבורו ומהתם אין ראיה לומר דהכי הוה גריס במתני':

ונותר. כגון אם הותיר מהן אחר שני ימים ולילה יש בהן כרת מה שא"כ במעשר שני:

ויוצא. גרסי' ול"ג וטמא דהא גבי מעשר שני נמי אית בהו איסור טמא בין טומאת הגוף בין טומאת עצמו כדאיתא בפ' הערל. ויוצא חוץ לחומה אסור באכילה דנפקא לן מובשר בשדה וכו' ואפי' חזר למקומו כדאיתא בזבחים מה שא"כ במעשר שני דיוצא חוץ לחומה

יכול להחזירו ושרי כדאיתא בר"פ בהמה המקשה ושוב מצאתי בפ' התערובות בתוס' דלא גרסי' וטמא. ור"ש אזיל לטעמיה דתנן התם פ' התערובות אשם שנתערב בשלמים ר"ש אומר שניהם ישחטו בצפון ויאכלו כחמור שבהן אמרו לו אין מביאין קדשים לבית הפסול:

שכן מותרים לזרים. ולית בזה מיעוט אוכלין אע"ג דאית בהו מיעוט זמן:

נקל בתרומה שהיא אסורה לזרים. ולא אשכחן דהתיר הכתוב במיעוט אוכלין. הר"ש שירילי"ו ז"ל:

בפי' ר"ע ז"ל שלא כל הדברים המטמאין את הקדש וכו'. פי' כי השלישי פסול בתרומה והרביעי בקדש כדתנן בפ' חומר בקדש:

משנה ג

מי שהיו לו מעות וכו' וְצָרַךְ להם. גרסינן בלי יו"ד ודכוותה כתבתי ג"כ בפ"ז דשביעית סימן ד':

והלה. יתכן שהוא מלשון הלאה וכן גם כן בלשון חכמים להלן וכמו שאתה אומר על המקום שהוא רחוק קצת ממקום זה לשון הלאה כך אתה אומר על אדם אחר נפרד מחברו שהרי הם שני גופים מוחלקין לשון הלה. כך נלע"ד:

ולא יאמר כן לעם הארץ. מפ' בירוש' דאין מוסרין ודאי לעם הארץ שאינו נזהר בו:

משנה ד

פירות בירושלם ומעות במדינה. כולה מתני' כשיש לו מעות וצרך להן ולחברו פירות. ה"ר שמשון ז"ל:

שיעלו הפירות. בנקודת ציר"י גרסי' לה ליו"ד כמו ויֵאכלו. אך ה"ר יהוסף ז"ל כתב בספר אחד היה נקוד שיֶעלו ע"כ:

משנה ו

ועברו בתוך ירושלם יחזור וכו'. מפ' בירוש' א"ר יונה בדין היה דאפי' בתים שבירושלם לא יטבילו שהן של כל ישראל וקיימא לן דבית שאינו שלו אינו טובל לו אלא דוקא ביתו הלכך בתים שבירושלם לא טבלן וכ"ש העיר גופה אלא זאת אומרת ירושלם עשו אותה כחצר בית שמירה שלו מה חצר בית שמירה שלו טובלת אף זו טובלת וכל העומד ליעשר כמעושר דמי וכמי שהורמו דמי וקלטוהו מחיצות:

ר' שמעון בן יהודה אומר וכו'. ובירוש' מייתי ברייתא אליבא דר"ש בן יהודה מאי אהדרו ב"ש לב"ה וב"ה לב"ש ע"ש. והביאה רבינו שמשון ז"ל בלשון אחר כדאיתה בתוספתא וז"ל ר"ש בן יהודה אומר בשם ר' יוסי כך אמרו ב"ה לב"ש אי אתם מודים בפירות שלא

נגמרה מלאכתן שיפדה מעשר שני שלהן ויאכל בכל מקום אף פירות שנגמרה מלאכתן כיוצא בהן א"ל ב"ש לא אם אמרתם בפירות שלא נגמרה מלאכתן שיכול להפקירן להוציאן מידי תרומה ומעשרות א"ל ב"ה אף פירות שנגמרה מלאכתן יכול הוא לעשותן תרומה ומעשר על מקום אחר פי' דתרומה ומעשר לא בעו חומה ע"כ בקיצור. וכתב שהוא יותר עיקר וחזר ויישב גם גרסת הירוש' ע"ש:

שיפדה מעשר שני שלהן. עדיין יש לו פדייה דכיון דלא נגמרה מלאכתן כולהו מודו דלא קלטו ליה מחיצות:

יחזור מעשר שני שלהם ויאכל בירוש'. דקסברי ב"ש כמי שהורמו דמיין וראו פני החומה ואין לו פדייה:

יפדה ויאכל בכל מקום. דכיון דהוו בטבלייהו לאו כמי שהורמו דמיין ולא קלטו ליה מחיצות דקליטת מחיצות מדרבנן היא וכי גזור רבנן כי איתיה בעיניה בטבליה לא גזור רבנן:

בפי' ר"ע ז"ל אי נמי אפי' כמי שהורמו דמיין ה"מ וכו'. אמר המלקט לשון הר"ש ז"ל ר"ש בן יהודה בשם ר' יוסי סבר מתנות שלא הורמו לאו כמי שהורמו דמיין דמוקי פלוגתייהו בנגמרה מלאכתן ואמרי ב"ה יפדה ויאכל בכל מקום ודוקא לענין מחיצה לקלוט דרבנן אבל לענין שאר דברים סבר כמי שהורמו דמיין כדאיתא בפ' בתרא דמכות ע"כ:

והדמאי נכנס ויוצא. מפ' בירוש' טבל של דמאי נכנס ויוצא ונפדה אבל מעשר שני של דמאי גופיה אסור להוציאו לכתחלה אלא אם יצא מותר לפדותו בחוץ דלא קלטוהו מחיצות והכי תנן נמי בפ"ק דדמאי ואיתה נמי בפ' הזהב ומכאן נראה כגרסת הרמב"ם ז"ל בפ"ק דדמאי דגריס ונכנס לירושלם ויצא דהיינו דיעבד ולא גרסי' ויוצא הר"ש שירילי"ו ז"ל. ועיין במ"ש שם פ"ק דדמאי סימן ב' דהרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה מפ' דהא דקתני מתני' והדמאי נכנס ויוצא ר"ל מע"ש של דמאי הפך ממה שפירש בחבורו שם ע"ש:

בפי' ר"ע ז"ל לת"ק איצטריכא הך ואליבא דב"ה פי' וכ"ש לת"ק אליבא דב"ש ולא אתא למעוטי אלא אליבא דר"ש בן יהודה דלא איצטרי' למתנייה דהשתא ומה טבל גמור קאמרי ב"ה יפדה ויאכל בכל מקום כ"ש דמאי והאי דמאי מיירי אף בשנגמרה מלאכתו:

משנה ז

אילן שהוא עומד וכו'. וצריך לדקדק בפירוש ר"ע ז"ל דגבי אילן פירש מכנגד החומה ולפנים כלפנים לאכול שם מעשר שני ולא הזכיר קדשים קלים וגבי בית הבדים פירש מכנגד החומה ולפנים כלפנים לאכול מעשר שני וקדשים קלים ומצאתי שכתוב בתי"ט

משום דבשר אין רגילין לאכול כו'. אכן הרא"ש ז"ל קודם שהזכיר בבא דבית הבדים פי' כלפנים לענין קדשים קלים ומעשר שני ושלוח מצורעים ע"כ:

מכנגד החומה ולפנים כלפנים. מדאמרי' בירושלמי אבבא דבתי הבדים דהא דאמרי ב"ה מכנגד החומה ולפנים וכו'. דהוי לחומרא משמע דהכא ברישא דוקא קתני בין לקולא בין לחומרא לקולא דלפנים נאכלין בלא פדיון ולחומרא דאין פודין שם דגבי מחיצות איכא בעלמא בין בפנים בין בחוץ חדא לקולא וחדא לחומרא חומר בפנים מבחוץ שבחוץ יכול לפדותן בפנים אינו יכול לפדותן דקלטי ליה מחיצות וחומר בחוץ מבפנים דבחוץ אינו נאכל בלא פדיון ובפנים אוכלו בלא פדיון וא"כ פליגא אההיא דמסכת מעשרות בס"פ המעביר דתנן התם ובירושלם הלך אחר הנוף ואמרי' התם בירוש' דאי עיקרו לפנים והעלהו דרך עיקר דכבר קלטו עיקר ומוקי לה כב"ש דהכא. ובפ' אלו הן הגולין רמינן להו אהדדי ומשני דמתני' דהכא כרבנן ומתני' דהתם כר' יהודה ור' יהודה אית ליה גבי מעשר שני דבמערה הלך אחר פתחה ובאילן הלך אחר נופו [הגהה לשון החכם הר"ם ז"ל פירש ר"ע ז"ל והיינו דתנן במסכת מעשרות ובירושלם הלך אחר הנוף כלומר אף אחר הנוף שם פי' דאזלי' לחומרא וע"ש בפירושו ז"ל וא"כ איך יצדק עם מה שפירש כאן דאזלי' בתר החומה ואין משגיחין לא בעיקר ולא בנוף בין לקולא בין לחומרא ור"ש ז"ל הביא בפירושו הסוגיא דפ' אלו הן הגולין ע"ש בפירושו וגם בפי' הרא"ש ז"ל ועיקר הדברים שיש שני תירוצים בגמ' תירוץ רב כהנא הוא שמשנה זאת היא רבנן וההיא דמעשרות היא ר' יהודה עוד יש תירוץ רב אשי שם בגמ' וכך פי' ר"ש ז"ל כולה רבנן היא ופי' הלך אחר הנוף כלומר הלך אחר החומה ואף אחר הנוף כלומר בין בנוף בין בעיקר אין משגיחין אלא בחומה כמו שכתב בכאן רבינו עובדיה ז"ל ומה שפי' שם במעשרות הוא כפי תירוץ רב כהנא שתירץ דההיא ר' יהודה היא עכ"ל ז"ל:]:

בש"א הכל כלפנים. דכשפתחן תוך ירושלם דמעשר שני הנכנס בו דרך פתחן נכנס קולטין אותו פתחן ובשפתחן לחוץ כיון דכל חללן לפנים אין דרך להניח מה שמכניסין לבית בפתח אלא להכניסו לחלל וקלטו חללן והואיל וחללן לפנים כלפנים הן ואוכלין שם קדשים קלים ומעשר שני בלא פדייה וכ"ש שאין פודין שם. מכנגד החומה ולפנים כלפנים כשכל חללן לחוץ אע"ג דפתחן לפנים פשיטא דהן כלחוץ אלא כשחציין לפנים וחציין לחוץ ופתחן לפנים מכנגד החומה ולפנים כלפנים לכל דבר ומכנגד החומה ולחוץ כלחוץ להחמיר הוא דאין אוכלין שם אבל אין פודין שם להחמיר וכשפתחן לחוץ מכנגד החומה ולחוץ כלחוץ הוא לכל דבר ומכנגד החומה ולפנים כלפנים להחמיר דאין פודין שם אבל אין אוכלין שם כיון דפתחן לחוץ הכי מפ' לה בירוש' הר"ש שירילי"ו ז"ל אבל

הרמב"ם ז"ל פי' בשם התוספתא דב"ש אומרים הכל כלפנים לחומרא ר"ל שלא יפדה בהן מעשר שני ולא יאכלנו. ועיין תו במ"ש שם ספ"ג דמעשרות:

משנה ח

בנויות בקדש ובחול ופתוחות לקדש ולחול. מפ' בתוספתא כגון לשכת בית המוקד דתנן במסכת תמיד ובמסכת מדות דארבע לשכות היו בה ושתי לשכות היו בקדש ושתים בחול וראשי פספסין היו שם להבדיל בין קדש לחול והיתה פתוחה לעזרה ופתוחה נמי לחול. מכנגד הקדש ולקדש קדש משמע דאתוכן וגגותיהן קאי אבל בירושלמי לא קאמר הכי אלא דתוכן קדש דבתר דפתחן דקדש שדינן להו ובגגותיהן תנן מכנגד הקדש ולקדש קדש ומתני' נמי דייקא דתנן ברישא דמתני' דגג בתר מקום הבנין שדינן ליה ה"ר שלמה שירילי"ו ז"ל. ותוכן קדש דקתני מתני' מפ' בירושלמי אליבא דר' עקיבא דהיינו דוקא לאכילת קדשי קדשים אבל אין שוחטין שם קדשים קלים והנכנס לשם בטומאה פטור וכן כתב הרמב"ם ז"ל שם פ' ששי והוא הפך ממה שפירש כאן במשנה. וכתב ה"ר שמשון ז"ל בפ' איזהו מקומן מסיק בבנויות בחול ופתוחות לקדש דאין שוחטין ואין חייבין והאי דאוכלין לפי שהתורה רבתה אכילות הרבה דכתיב בחצר אהל מועד יאכלוה ע"כ:

משנה ט

בין בפנים בין בחוץ. בין שנטמא בפנים בין שנטמא בחוץ נחלקו ב"ש וב"ה:

בש"א הכל יפדה ויאכל בפנים חוץ וכו'. כצ"ל. ומתני' ר' יהודה היא אבל ר"מ מוקי פלוגתא דב"ש וב"ה בגוונא אחרינא בתוספתא דספ"א דמעשר שני ור"ש בן אלעזר מוקי לפלוגתייהו בגוונא אחרינא ור' אליעזר ור' עקיבא אית להו סברות אחרות כהנהו סברות דאית ליה לכל חד מינייהו בפ' בתרא דשקלים גבי בשר קדשי קדשים:

בפי' ר"ע ז"ל ובירוש' מוקי לה כגון שהכניסו ע"מ שלא יקלטוהו מחיצות וכו'. אמר המלקט כתב ה"ר שמשון ז"ל והדר פריך בירושלמי אטו מעשר שני טהור שהכניסו ע"מ שלא תתפשנו מחיצה אין מחיצה תופשתו כלומר והאי נמי דבר תורה טהור ע"כ:

משנה י

ר' יהודה אומר יקבר. מפ' בירוש' מ"ט דר' יהודה אמר קרא הכסף כסף ראשון ולא כסף שני אלא אינון מתיבין קל וחומר והוא אותיב לון ק"ו כלומר לדידי אית לי קרא לדידכו ק"ו פריכא הוא ופי' הר"ן ז"ל בפ' בני העיר טעמא דר' יהודה דאמר יקבר משום דלא אלים למתפס פדיוניה כמעשר גופיה ע"כ והוא פי' רש"י ז"ל שם בפסחים. ותוס' שם פ' הזהב כתבו דבספרי מפיק טעמא דר' יהודה משום דכתיב הכסף כסף ראשון ולא

כסף שני וא"ת דבריש פירקי' אמרי' כסף ראשון ואפי' כסף שני וי"ל דה"מ כסף על כסף אבל לחלל שני פעמים פירות על כסף לא וא"ת למה לי קרא בספרי הא טעמא אחרינא אית ליה לר' יהודה במתני' וי"ל דאסמכתא בעלמא הוא א"נ טרח וכתב לה קרא ע"כ. ושם בפסחים כתבו דלר' יהודה דדריש כסף ראשון ולא כסף שני לכך אינו נפדה טהור בריחוק מקום ולא טמא בקירוב מקום דתרווייהו מחד קרא נפקי מלא תוכל שאתו ורבנן לא דרשי כסף ראשון ולא כסף שני וסברי דלקוח טהור נפדה בריחוק מקום וה"ה טמא בקירוב מקום ומתני' דפרכינן מינה בפ' איזהו מקומן דאשכחן דטפל חמור וכו' מדקתני הלקוח בכסף מעשר שני שנטמא יפדה דשמעת מינה נטמא אין לא נטמא לא והיינו בריחוק מקום דכה"ג מעשר עצמו נפדה ובענין אחר לא הוי טפל חמור מן העיקר אלמא לקוח לרבנן נמי אינו נפדה טהור בריחוק מקום תירץ ר"י דהתם בפ' איזהו מקומן מיירי מדרבנן ע"כ. ועיין עוד שם בפ' איזהו מקומן בדבריהם ז"ל. ואע"ג דמדקאמר תאמרו בלקוח וכו'. משמע דחכמים מודו ליה לר' יהודה בזה כגון זו אשכחן בפ"ק דתמורה גבי והלא במוקדשין האומר רגלה וכו' כמו שכתבתי שם בתמורה סימן ג' ובר"פ בהמה המקשה ע"ש. ועיין במ"ש לעיל פ' שני סימן ז' גבי הכסף כסף:

הלקוח בכסף מעשר שני שנטמא אינו דין שיפדה. כדתניא בתוספתא א"ל התחמיר בטפלה יותר מן העיקר וקשיא דלדידהו נמי תיקשי מצינו טפל חמור מן העיקר דמעשר גופיה נפדה טהור בריחוק מקום ולא לקוח ותירץ רבינו שמשון ז"ל דמעשר עצמו נפדה כדי לקנות בדמיו בירושלם צרכי סעודה כדכתיב בקרא אבל אם לקח פירות חוץ לירושלם כדי לאכלם בירושלם ה"ז כאילו קנאם בירושלם דלא חזו לפדייה וטעם הדבר כיון דלקח צרכי סעודה מן הכסף וגלי אדעתיה דלא היה קשה בעיניו להעלותו דהא חוץ לירושלם לא מצי אכיל ליה הלכך קנסוהו דיעלהו ולא מצי פריק ליה דהוי זלזולו של מעשר שני ע"כ. ובתוספתא מסיים אמר להם מצינו שהתמורה טפלה חמורה מן העיקר שהתמורה חלה קדושתה על בעלת מום ואינה יוצאה לחולין להגזז ולהעבד והקדש אינו חל על בעל מום קבוע כדתנן בפ' שני דבכורות דכל שקדם מום קבוע להקדשן יוצא לחולין ליגזז וליעבד אמרו לו ממקום שבאת מה להלן תמימים אין נפדין ובעלי מומין נפדין אף כאן טהורין לא יפדו טמאים יפדו:

משנה יא

בפי' ר"ע ז"ל דת"ק סבר אין פודין וכו'. כתב עליו ה"ר יהוסף ז"ל בירוש' לא קאמר כן אלא הטעם הוא דבעי העמדה והערכה אבל כשנשחט לא בעי העמדה והערכה משום דהוי כפירות ור' יוסי סובר דגם שחוט בעי' העמדה והערכה ע"כ:

יקבר ע"י עורו. דעשו אותו כקדשי בדק הבית ליטען העמדה והערכה כשלקחו חי ונראה דמיירי שלקחו לשלמים אבל לא לבשר תאוה דכיון דגמרינן בג"ש דצריך לקנות שלמים דקדשי מזבח והוא לקח חיה דלא חזיא למזבח ולדמי עורו הוא דקנאו ולפדיון הוא עומד ודנו ביה דין קדשי בדק הבית: רש"א יפדה. אזיל לטעמיה דס"ל פ' יש בקדשי מזבח ואיתה נמי בירוש' דקדשי בדק הבית לא היו בכלל העמדה והערכה ומוקי התם קרא דוהעמיד והעריך גבי קדשי מזבח הר"ש שירילי"ו ז"ל. ופלוגתא דר"ש ורבנן במשנת כל הקדשים שקדם מום קבוע דבפ' עשירי דחולין ובפ' שני דבכורות וכמו שכתבתי שם בחולין פ' עשירי:

בפי' ה"ר עובדיה ז"ל דכיון דלקחו חי אין לו ריחוק מקום וכו'. כ' עליו ה"ר יהוסף ז"ל טעם זה שאמר איני יודע לישבו כי מה הטעם שאין לו ריחוק מקום הרי הוא לקוח בכסף מעשר ואינו מעשר ע"כ:

לקחו חי ושחטו ונטמא יפדה. דאף על גב דלקחו חי לשלמים כיון דשחטו דמי לפירות לקוחין שנטמאו הואיל וחזי לאכילה. ר' יוסי אומר יקבר כיון דלקחו חי לשלמים ובעי העמדה והערכה אפי' שחטו קנסוהו רבנן ויקבר אבל אם לקחו שחוט אפי' ר' יוסי מודה שהוא כפירות שנטמאו ופודין אותו דהא לא קנאוהו שלמים לענין העמדה והערכה ולא זכי ביה מעשר כי הוי חי ובקדשי בדק הבית נמי ילפי' מקראי בירוש' דאי אקדיש מתה דלא בעי העמדה והערכה. הרי הוא לו כפירות ובאנו למחלוקת ר' יהודה ורבנן. הר"ש שירילי"ו ז"ל:

משנה יב

המשאיל קנקניו למע"ש. פי' ה"ר יהוסף ז"ל שלא קנה אותם בדמי מעשר אלא שנטלם מביתו ע"כ. עוד כתב זילף לתוכן סתם וכו' משגפן קנה מעשר פי' והקנקן קדוש כל זמן שלא שתו את היין אבל אחרי ששתו את היין בודאי יצא לחולין דלא גרע מאילו קנהו בדמי המעשר שיצא לחולין אחרי ששתו את היין ע"כ:

זילף לתוכן סתם. שהכניס לתוכן יין של טבל עכ"ל ר"ע ז"ל. אמר המלקט כן פי' ר"ש ז"ל אבל הרמב"ם ז"ל פירש זילף לתוכן סתם מעשר אלא שלא פירש שנתן אותן הקנקנים בתורת שאלה למעשר ובריש דלא פליג בין גפן ללא גפן מיירי שפירש בהדיא שהן לבד מושאלים למעשר שני וכן פירש ר"ש ג"כ. הרש"ש ז"ל. ועוד פירש ז"ל משגפן מקדשות בכל שהן כדתנן בפ"ג דערלה וחביות סתומות בהדי דברים שאוסרין בכל שהן. עד שלא גפן פי' קרא שם והכי מיפרשא כולה מתני' בירושלמי. תורם מאחת על הכל בדין תורם מן המוקף מיירי ונ"ל אם בא לקרות שם בחביות של יין אם עד שלא סתם את פיהם

בא לקרות שם תרומה ולתורמן תורם מאחת על הכל דכיון דפתוחות הן ראויות ליערות בגת וכתורם מן הגת דמי דחלוק חביות לא חשיב חלוק וכבית הלל דבסמוך אבל אם בא לקרות שם אחר שסתם את פיהם לאו מוקף מיקרו ותורם מכל אחת ואחת עכ"ל ז"ל. ואמרי' עלה בתוספתא בד"א בשל יין אבל בשל חומץ ושל ציר ושל דבש ושל שמן בין גפן בין לא גפן לא קנה מעשר הקנקן:

משנה יג

בש"א מפתיח וכו'. עיקר זו ההלכה כי כשמכר אדם יין בירושלם וקנה ממנו במעות מעשר שני בש"א שפותחין הקנקנים ומערין אותם מכל מה שבהן לגת ומוכר לגת ואז יצאו הקנקנים לחולין אבל אם מכר היין והוא בקנקניו לא יצא קנקן לחולין ואמרו ב"ה שאם היה דרכן למכור אותן הקנקנים סתומות ומכרן פתוחות יצא קנקן לחולין ואינו צריך לערות ואז ימכור לפי שכיון שפתחן גילה דעתו שאין רצונו למכור הקנקן ואם מכר במדה ואמר מדת כך וכך בכך וכך דמים יצא קנקן לחולין ואפי' היו סתומות ודברי ר"ש אמת ואין חולק הרמב"ם ז"ל. ובחבורו רפ"ח מפרשה כו' כמ"ש בתי"ט. וכתב ה"ר יהוסף ז"ל ברוב ספרים גרסי' אבל במקום שדרכן לימכר פתוחות יצא קנקן לחולין ועל כן נראה לי לפ' כמו שפירשתי למטה דיצא זה הקנקן שזילף לתוכו סתם לחולין ואע"ג דלעיל תנא לא קנה מעשר וא"כ ה"ל למימר גם כאן לא קנה מעשר מ"מ לשון יצא קנקן לחולין נמי אתי שפיר כלומר אע"פ שקרא שם לקנקן סתם מ"מ היין דוקא נתקדש אבל הקנקן יצא לחולין עכשיו ומותר להריק היין ממנו ולהשתמש בו ואין צריך לחלל את הקנקן אם בא לחלל את היין. ואפשר לומר נמי דאיידי דתנא בסיפא לשון יצא קנקן לחולין תנא נמי ברישא הכי אך אין פירושם שוה כי זה פירושו לא קנה מעשר וזה פירושו יצא לחולין אחרי ששתו את היין ואינו תימה כי במקום שנתן מעות של מעשר שני בעבור הקנקן אין שייך לומר שיצא לחולין תכף קודם שישתו את היין אבל המשאיל אין שייך לפרשו אלא יצא לחולין תכף כי מה שיצא לחולין אחרי שתיית היין אין צ"ל דפשוט הוא כיון שלא נתן מעות בעבורו עכ"ל ז"ל [והגהה בלשון ר"ע ז"ל הלכך בחולין נמי לא קנה מעשר הגיה החכם הר"ם ז"ל הלכך בגבולין נמי לא קנה מעשר ע"כ. ועל מה שפי' ר"ע ז"ל יצא קנקן לחולין ואפי' הקנקנים סתומות כתב לשון הרא"ש ז"ל לא בעי למימר שימכור מעשר במדה דאין מעשר שני נמכר כדתנן אין מוכרין אותו ואין מחליפין אותו אלא משום דאמרי' בירוש' כדפרישית לעיל בפ"ק דאם היה המוכר אומן יוצר כלי חרס נעשה כלוקח יין בפני עצמו וקנקן בפני עצמו ואין הקנקן יוצא לחולין מידי דהוה אמוכר במדה וה"ה בגבולין אם הוא אומן לא קנה מעשר דכל היכא שבירושלם אין הקנקן

טפלה ליין בגבולין נמי לא קנה מעשר והשתא ה"ק אם רצה להחמיר על עצמו זה האומן שדינו כמוכר במדה והוא רוצה שיהא דינו כהדיוט ואז דינו שיצא קנקן לחולין בירושלם השתא נמי בגבולין קנה מעשר עכ"ל ז"ל. עוד כתב על מה שכתב ר"ע ז"ל ה"ג ר' שמעון אומר וכו' צ"ע מה דחקו לגרוס כן ע"כ:]:

ואם רצה להחמיר על עצמו למכור במדה יצא הקנקן לחולין. לא בעי למימר שימכור מעשר שני במדה דאין מעשר שני נמכר כדתנן בריש מכלתין דאין מוכרין אותו ואין מחליפין אותו אלא משום דאמרי' בירושלמי כדפרישית בפ"ק דאם היה המוכר או הלוקח אומן נעשה כלוקח קנקן בפני עצמו ויין בפני עצמו ואין יוצא הקנקן לחולין מידי דהוה אמוכר במדה וה"ה בגבולין אם הוא אומן דמשגפן קרא שם לא קנה מעשר דכל היכא דבירושלם אין הקנקן טפלה ליין בגבולין נמי אין הקנקן טפלה ליין והשתא ה"ק אם רצה להחמיר על עצמו זה האומן שהוא כמוכר במדה שכנס היין בקנקן וגפה וקרא שם ומן הדין כיון שהוא אומן יצא הקנקן לחולין ולא קנה מעשר אלא אם רצה יכול להחמיר על עצמו ה"ר שמשון ז"ל. וז"ל הר"ש שירילי"ו ז"ל מפתח ומערה לגת בירוש' פליגי אמוראי אהייא קאי פלוגתא דב"ש וב"ה אי אמעשר או אמילתא דתרומה דהיינו דקתני עולות בק"א אבל אדין מוקף שהוא דין שלישי דסליק מיניה פשיטא להו דחלוק חביות לא שמיה חלוק דומיא דשקין בגרן ולכ"ע אין צריך לערות. בד"א במקום שדרכן לימכר סתומות וכו' נ"ל לפרשו כן בד"א דכי קרא שם אחר שגפן דקנה מעשר וצריך להתפיס מעות אף כנגד הקנקן אם בא לחללו בגבולין כשהיה אותו מקום שגפן מנהגו שהקונים יין בחביות דרכן לקנותן סתומות ואין צורך להם לבודקן שמוחזק אותו מקום שהיין הוא טוב הלכך בטל הקנקן לגבי היין אבל אם המקום אינו מוחזק שיינו טוב ואין אדם בטוח בחבית ללוקחה סתומה אא"כ בודקה ופותחה וטועמה לא מהני אפי' שקרא שם אחר שגפן ולא יצא קנקן לחולין כלומר לא קנה מעשר ואין צריך להתפיס מעות בגבולין אלא בכדי היין לחוד. לא [הגהה ה"ר יהוסף ז"ל כתב ברוב ספרים ל"ג מלת לא אלא ה"ג אבל מקום שדרכן לימכר פתוחות יצא קנקן לחולין ואם רצה להחמיר וכו' ע"כ. עוד כתב הפי' יצא זה הקנקן שהשאיל אפי' משגפן לתולין כיון שהדרך הוא שנמכרין הקנקנים פתוחות והרי הקנקן נקנה בפני עצמו ואינו טפל ליין א"כ גם כאן גבי שאלה לא הוי הקנקן טפל ליין אך לספרים דגרסי לא יצא הוי פירושו מגומגם ע"כ:] יֵצֵא קנקן לחולין כלומר אין צריך להוציא הקנקן לחולין דלא תפסו המעשר כדי שיצא לחולין שהרי לא נכנס ואינו יוצא מחמת פדיונו ודכוותה אשכחן בפ"ק דתנן לא יֵצֵא העור לחולין ומפ' לה ר' אלעזר בירוש' דהיינו לא קנה מעשר. ה"ג ואם רצה להחמיר על

עצמו וכן הוא בספר ישן ולא גרסי' אבל אם רצה וכו' ונתקשה בו רבינו שמשון ז"ל מאי למכור במדה דהא אין מעשר שני נמכר כדתנן בריש מכלתין ופירש הוא פירוש דחוק מאד ואין דבריו נראין ועוד קשה דקתני בהדה ר"ש אומר אף וכו' משמע דדמי רישא לסיפא ויצא קנקן לחולין דקתני ר"ש על כרחין לא קנה מעשר הוא דקאמר כדמוכח בירוש' ובתוספתא הלכך רישא נמי צריך לפרשה כן לכך הנכון דברי הראב"ד ז"ל שפירש בהשגותיו כך דבירושלים קיימא וה"פ שמדקדק המוכר בירושלם היין שמוכר ללוקח שנותן לו שם מעות מעשר שני מדקדק עם הלוקח שישוו כל מעותיו של הלוקח מדות היין ואינו מבליע לו הקנקן בשיעור המעות כאילו בא למכור במדה מכירה כזאת הרי הקנקן חולין שלא חלה עליו קדושת המעות ומצי הלוקח ליקח מעות בקנקנים קודם שישתה היין ולפרוע חובו בהן דלא תפסן המעשר ולומר דנתקדשו ואינו יכול למכרן עד שישתה היין דדרשא דביין דדרשינן בירוש' לעיל בפ"ק יש בה קולא וחומרא דלוקחין קנקן אגב יין ונתקדש ואינו יכול למכרו לקנקן ולפרוע חוב במעותיו דמעשר שני הוא וכששתה היין יצא קנקן לחולין דשמירה הוה ליין וכיון דיין אזל ליה בטל הוא ואין צורך לאכול כנגדו וכי קתני הכא יצא לחולין היינו לגבי קדושה דהתם דעד שלא ישתה היין יכול לפרוע חובו ולקושיית מכירה שהקשה רבינו שמשון ז"ל אינה קושיא דכיון דתני מכירה ודאי בירושלם קא מיירי דמוכר חולין הוא דקא זבין ליה וביד הלוקח הוא דנתפס וא"ת היכי תני מתני' תרי לשני הפוכות זו מזו ואינהו חדא ודמיין אהדדי מעיקרא תני לא יֵצֵא קנקן לחולין והיינו לא קנה מעשר והשתא תני יצא קנקן לחולין דהיינו לא קנה מעשר תשובתך ברישא אין שם מוכר אלא בעל היין שבא להתפיס הקדושה אין צריך להוציא קנקן לחולין ובסיפא דאיכא מוכר דרצה להחמיר על עצמו ולתת לו יין בשיעור המעות ודקדק בסך המעות ונתכוון שיהא הקנקן חולין ובדעתו יצא הקנקן חוץ מן הדמים ומתנה הוא דיהיב ליה מוכר ובערך המוכר קתני יצא כלומר המוכר הוציאו כדבריו ולצד החולין נשאר הקנקן שלא חלה עליו קדושת המעות מה שאין כן ברישא דליכא מוכר ולרבינו שמשון ז"ל שפירש דמלא יצא נולד יצא אתי שפיר והשתא אתי ר"ש שפיר לאשמועי' דאף יש דין אחר בלוקח יין בירושלם במעות מעשר שני דהמוכר לחברו חבית של יין של חולין בירושלם בדמי מעשר שני וא"ל כל חבית זו אני מוכר לך בדמי מעשר שני שאתה נותן לי חוץ מקנקנה דהיינו חוץ משיעור קנקן שאני נוטל בה יין הימנה שאני מפקיד בה אצלך דלהוי חולין בשוליה לעצמי יצא קנקן לחולין כלומר יצא חבית לחולין ואגב רישא דתנא קנקן קתני הכא קנקן דכיון דמשייר לנפשיה שיעור קנקן אע"ג דמוכרה סתומה כפתוחה דמי ויצא לחולין ולא קנה מעשר ודקדקו מכאן

בירושלמי דאף אם אמר לו המוכר רביעית חולין יש לי בחבית זו יצא קנקן לחולין ולא קנה מעשר כדאיתא בתוספתא אף אם בירושלם דרכן לימכר סתומות דדוקא כשמכר לו כל יין שבחבית הוא דתנן בפ"ק דקנה מעשר עכ"ל ז"ל. ובמשנת החכם הר"ר יהוסף אשכנזי ז"ל מצאתי מוגה אבל במקום שדרכן לימכר פתוחות יצא קנקן לחולין וכו' ועבר הקולמוס על מלת לא. כמו שכתבתי כבר. ומצאתי שכתב עוד אבל אם רצה להחמיר וכו' נ"ל לישב משנה זו ולומר חסורי מחסרא וה"ק בד"א בזמן שלא פירש אבל אם רצה להחמיר וכו' וקאי אמתני' דפ"ק דתנן כדי יין פתוחות או סתומות מקום שדרכן לימכר סתומות לא יצא קנקן לחולין ופירושו שכיון שהוא פתוח הוי כאילו קנה הקנקן בפני עצמו במעות של מעשר ועל כן צריך לאכול כנגד הקנקן ועלה קאי האי אבל לומר שאם המוכר אמר ללוקח איני רוצה להטעותך אלא הריני מוכר לך את היין לפי מדתו והקנקן הרי הוא לך בחנם שאיני מבקש ממך אלא דמי היין לפי מדתו יצא הקנקן לחולין אחרי ששתה היין ואין צריך לאכול כנגדו. ובא ר"ש והוסיף לומר על מה שאמרנו לעיל בד"א במקום שדרכן לימכר סתומות וכו' שר"ל שהמשאיל קנקניו למעשר אע"פ שקרא לו שם אחרי שגפן מכל מקום יצא הקנקן לחולין ובא ר"ש לומר שאף האומר חבית זו אני מוכר וכו' יצא קנקן אע"פ שהוא סתום ולא אמרי' שכבר הקדישו היין ויהיה אסור להוציא ממנו עכ"ל ז"ל:

פרק ד

משנה א

המוליך פירות וכו'. וכתב ה"ר יהוסף ז"ל ברוב הספרים גר' המוליך פירות למעשר שני בלמ"ד ע"כ. ודוקא כשמוליכן לפדותן שם אבל אם הוליכן להעלותן ואח"כ נמלך לפדותן אין כאן איסור כלל. ודוקא בפירות מעשר שני של ודאי אבל פירות מעשר שני של דמאי פודין אותן כשער הזול. וכתב ה"ר שלמה שירילי"ו ז"ל דבירושלמי מפ' דדוקא דיעבד ואפי' ממקום הזול לפדותן במקום היוקר ביוקר אסור לכתחלה דגזרינן הא אטו הא ע"כ: **יציאות**. כמו הוצאות. וראיתי שהח' ה"ר יהוסף ז"ל מחק היו"ד השניה ונקד היו"ד הראשונה בשב"א והוי"ו בחיר"ק והצד"י בקמ"ץ:

משנה ב

פודין מעשר שני בשער הזול וכו'. ובירוש' איכא תנא דס"ל דדוקא פודין כשער הזול ולא כשער היוקר ע"כ:

את שדמיו ידועים נפדה על פי אחד ואת שאין דמיו ידועים נפדה על פי שלשה. כך הגיה ה"ר יהוסף ז"ל:

על פי עד אחד. לא גרסי' מלת עד וכן בירוש' ליתה ולא כמפרשים והכי נמי מסתברא וכמו שנכתוב בסמוך בס"ד. וגם ה"ר יהוסף ז"ל מחקה. ופי' הר"ש שירילי"ו ז"ל אמתני' פודין מעשר שני כשער הזול סאה של פירות מעשר כשבא לפדיותה בכסף אין לשערה כפי מה שירויח החנוני אלא כפי מה שיקחנה מן הגננין דדרך חנוני ליקח בזול דהיינו בין בשעת הזול בין בשעת היוקר ותניא בתוספתא הפורט דינר כסף למעשר שני כמות שהחנוני לוקח ולא כמות שהוא מוכר פי' כשבא לפרוט הסלע על פרוטות ולוקח אגודות ירק יחלל סך אגודות על סך פרוטות וסך האגודות היינו מה שהחנוני לוקח מן הגננים ולא כדרך שהוא מוכר. כמות שהשלחני פורט כשבא לחלל מעות כסף או פרוטות על סלע וכשהשלחני מחליף הסלע לפרוטות או למעות נקרא פורט ואז מקבל הפרוטות כשער בית המטבע ח' באיסר או ששה באיסר וכשרוצה להחליפן בסלעים לאנשים דרך הוא לתת מעה פחות לפורטים וכשמקבל הסלע נקרא מצרף לשון צרוף שחלקים רבים מקבץ בידו לחלק אחד וקתני הכא דאדם שיש לו מעות ממעשר שני שיעור סלע ובא לחלל המעות בסלע מונה מעות בסלע כמות שהשלחני לוקחן לעצמו דהיינו כשלוקחן מבית המטבע לפרוט ולא כמו שמוכרן והכי תניא בתוספתא המצרף דינר זהב למעשר שני כמות שהשלחני פורט ולא כמות שהוא מצרף. אין פודין מעשר שני אכסרה בשומא בלא מדה ובלא משקל פירות שהרקיבו או מעות שהחלידו כדתניא בתוספתא אין פודין מעשר שני אכסרה כיצד היו לו פירות מרקיבין ומעות מחלידין לא יאמר כמה אדם רוצה ליתן בצובר זה וכמה אדם רוצה ליתן בכרי זה אלא אומר כמה אדם רוצה ליקח לו פירות בסלע כמה אדם רוצה ליקח לו מעות בדינר ופירש ר"י ז"ל אומר כמה מעות חלודות אדם רוצה ליקח בסלע ומחלל עליהן פירות ששוין סלע מאחר שאמרו לו כי אלו המעות שוין סלע וכן כמה פירות נרקבין אדם לוקח בסלע. על פי אחד לוקח אחד בקי בשומא. על פי שלשה מפ' בירוש' על פי שלשה לקוחות דהיינו סוחרים בקיאין במקח וממכר יין שהקרים שהתחיל להחמיץ עכ"ל ז"ל:

שקרס. כמו שהקריס וכ"ה בברייתא בפ"ק דסנהדרין די"ד שהקריס. גרסא אחרת במתניתין שקסס מלשון פריו יקוסס. וכתב ה"ר יהוסף ז"ל שכן הוא בכל הספרים:

שהחליאו. כמו שהחלידו הרמב"ם ז"ל אכן הרוב שונים שהחלידו:

משנה ג

בעה"ב אומר וכו'. ומאי דקשה אמתני' מההיא דהבעלים קודמין מפני שהן מוסיפים חומש כתבנוהו שם בערכין פ"ח מ"ב ובירושל' משני מפני שעל החומש יכול להערים וכדפי' ר"ע ז"ל וכן פי' ג"כ הרמב"ם ז"ל:

בסלע ואיסר. האיסר הוא אחד ששה ותשעים בסלע שהרי הסלע ד' דינרין והדינר ששה מעין והמעה שני פונדיונין והפונדיון שני איסרין:

הפודה מעשר שני שלו. ומצאתי שפירש ה"ר יונה ז"ל ר"פ ג' שאכלו שהפודה מעשרותיו יש לו להוסיף חומש כדי שלא יערים ויפדה אותו בפחות משוויו דכתיב ואם גאל יגאל איש ממעשרו חמישיתו יוסף עליו ע"כ:

ובין שניתן לו במתנה. בירושלמי איכא מאן דמוקי לה בפירות שהן טבולין למעשר וקסבר מתנות שלא הורמו לאו כמי שהורמו דמיין וכל זמן שלא הורם לאו ממון גבוה הוא דאין שם מעשר עליו וניתן במתנה ואיכא מאן דמוקי לה כר"מ דאית ליה בפ' יש בכור דאין מתנה כמכר אבל התם בקדושין מסיק בפירות שהן טבולין דמודה בהן ר"מ דאכתי לא הוו ממון גבוה:

בפי' ר"ע ז"ל ובין שניתן לו במתנה הטבל קודם שהפרישו ממנו וכו'. וכתב עליו ה"ר יהוסף ז"ל פי' זה אינו נראה ולפי דבריו היה לו לומר בין שגדל בשדהו ובין שקנה הפירות והפריש המעשר ובמסכת קדושין פ"א אומר בגמ' דיהיב ליה בטבלייהו ונ"ל שכך פירושו שלא נתן לו זה המעשר שני אלא בטיבליה דקאמר ליה קודם שקרא לו שם הרי הוא לך במתנה ע"מ שאעשה אותו מעשר על פירותי. כן נ"ל וצ"ע ע"כ:

משנה ד

ושפחתו העברי'. בבבלי וביר' דייק האי שפחתו היכי דמי אי גדולה שהביאה סימנין מאי בעיא גביה הא קנתה עצמה בסימנין ואי בקטנה קטן מי אית ליה זכייה ובבבלי משני דמתני' מיירי במעשר שני דעציץ שאינו נקוב דלא מיחייב אלא מדרבנן ומשום הכי זוכה. וביר' מוקי לה כרבנן דאמרי בשם רב נחמן דקטן שנותנין לו אגוז ומצניעו ומחזירו לאחר זמן גזלו גזל זוכה לעצמו ואין זוכה לאחרים. ואיכא מאן דמשני דבשיטת הפעוטות קתני הכא דתנן בפ' הניזקין הפעוטות מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלין והכא נמי גבי מעשר שני לא פלוג רבנן בזכיותיו ואפי' דאית ליה אב והא דתני סיפא אבל לא יאמר כן לבנו ולבתו וכן נמי תנן בפ' חלון התם מיירי בקטן שאין לו דעת כלל כגון צרור ונוטלו אגוז וזורקו. ובנו ובתו הגדולים פליגי בה אמוראי בפ"ק דב"מ איכא מ"ד דגדול גדול ממש ואיכא מ"ד כל שאינו סומך על שלחן אביו זהו גדול:

ופדה לך. לעצמך בירוש' מפ' דאו פדה לך קאמר דבחדא סגי אם פודה לעצמו אע"פ שפודה במעות של בעל הבית א"נ פדה לי במעות שלך שנתתי לך אינו מוסיף חומש דבעינן הוא ופדיונו משלו ומפיק לה מקרא דכתיב ממעשרו חמישיתו יוסף עליו משמע כי היכי דחומש שלו הדמים של הפדיון הן שלו:

ולא לעבדו ושפחתו הכנענים. בירוש' רמי עלה דמתני' מההיא דת"נן במציעא פ' השואל. השואל את הפרה וא"ל שלחה לי ביד בנך ביד עבדך ביד שלוחך ושלחה ומתה חייב אלמא שהעבד זוכה מרבו לאחר דחשבינן ליה דעבדו של משאיל זוכה לשואל הלכך כי נאנסה ברשות שואל נאנסה ובמתני' אמרי' דיד עבד כיד רבו דמי ומשני ר' אלעזר דהתם מיירי בעבד עברי ור' יוחנן אמר אפי' בעבד כנעני תפתר באומר לו שואל למשאיל פתח לה והיא באה מאליה דכיון דא"ל כן הא קבלה עליה מכי יצאת מן הבית. ואיכא מאן דמשני דמתני' דהכא ודפ' חלון כר"מ דס"ל בפ"ק דקדושין דאין קנין לעבד בלא רבו וההיא דהתם פ' השואל כרבנן דפליגי עליה דר"מ התם במתני' דבקדושין וס"ל דיש קנין לעבד בלא רבו ופרכי' ואי מתני' דבפ' חלון כר' מאיר דיד עבד כיד רבו והא ר"מ נמי סבר דיד אשה כיד בעלה והיכי מצי מזכה בידה לאחרים והא לא נפיק מידו דבתרווייהו פליגי ר"מ ורבנן בפ"ק דקדושין והיכי קתני התם בעירובין וע"י אשתו ומשני דההיא ר"ש בן אלעזר אליבא דר"מ דס"ל דר"מ עביד יד עבד כיד רבו ולא עביד יד אשה כיד בעלה:

משנה ה

הרי פירות הללו. של מעשר שני נתונין לך במתנה ומכיון שקנאם זה במתנה נעשה הראשון נכרי אצלם ויכול לפדותן בלא חומש. וחוזר ואומר הרי פירות של מעשר שלך יהיו מחוללין על מעות שיש לי בבית ויקנה המעשר הזה את המעות ויצא לחולין והא דנקט אין בידו מעות היינו דאם יש בידו שם בגורן לא היה אומר התנא לעשות כן אלא המעות הללו היה מוסר לחברו ומקנה אותן לו במשיכה וחברו זה פודה את המעשר דהכי עדיף טפי שאינה נראית הערמה כ"כ להפטר מן החומש. והאי גרן מוקמינן ליה התם בפ' הזהב בגרן שאינה שלו דאי בגרן שלו יתן לו בעל המעשר קרקע בחזקה ואגבן המעות ומשיחזיק זה בקרקע יהיו המעות קנויות לו בכל מקום שהן כדתנן בפ"ק דקדושין נכסים שאין להם אחריות נקנין עם נכסים שיש להם אחריות בכסף ובשטר ובחזקה וחברו זה יאמר הרי הפירות הללו מחוללין על מעות שיש לי בביתך דהכי עדיף דהוי נכרי אלא ודאי דגרן אינה שלו וסודר נמי לית ליה דאי הוה ליה סודר הוה מקני ליה מעות אגב סודר ודחינן ואיכפל תנא לאשמועי' גברא ערטילאה דלית ליה ולא כלום אלא לאו ש"מ בגרן שאינה שלו אבל סודר יש לו ואפ"ה הפירות צריך ליתנם לו במתנה

שאין המעות נקנין בחליפין ש"מ וז"ל הר"ש ז"ל בריש הזהב דייק מהכא דאין מטבע נקנה בחליפין דמשמע טעמא דאין בידו מעות הא אם יש בידו מעות יהיב ליה להיאך ופריק דהכי עדיף טפי דה"ל נכרי ואי אמרת מטבע נקנה בחליפין ניקני ליה אגב סודר ע"כ. והני פירות איבעית למימר שלא נתנם לו בעודן טבל אלא פירות מעשר שני ממש צריך לומר דמתני' ר' יהודה דס"ל מעשר שני ממון הדיוט הוא:

בפי' ר"ע ז"ל ודוקא שנתן אותם לו בטבלן וכו'. כתב עליו ה"ר יהוסף ז"ל פי' זה אינו נראה אלא כפשוטו הוי ע"כ:

משנה ו

משך הימנו וכו'. ובקדושין פ' האיש מקדש דייקינן מדקתני ומשתכר בסלע ש"מ דסתם לן תנא כר' יהודה דאמר מעשר שני ממון הדיוט הוא:

נותן לו סלע. לפי שקנאו במשיכה עכ"ל ר"ע ז"ל והוה משמע שהוא פי' רש"י ז"ל אך בפשיטות אתי פירוש ר"ע ז"ל כפי' הר"ש והראב"ד ז"ל. ולפי זה מתני' דלא כרשב"ג דמתני' משמע מינה דאינו פדוי אלא דוקא בשעת מתן מעות ואיהו קאמר בברייתא לעולם משיכת מעשר שני הוא פדיונו. ופי' הרמב"ם ז"ל קרא בזו ההלכה פדייה לנתינת הזהב של מעשר שני אע"פ שאותן הדמים יצאו לחולין בלי ספק לפי שלא הקפיד התנא על המלות כיון שהענין ידוע וזכור ע"כ ומ"מ ע"ש בלשונו ז"ל. ועל מה שפירש ר"ע ז"ל וצריך לפדותו כשער של עכשיו וכו' כתב עליו ה"ר אפרים אשכנזי ז"ל נ"ל שאין האמת כך ועיין בפ' האיש מקדש שהגמרא הביאה זו המשנה לשם ובזה הלשון הביאה אותה לשם נותן סלע ומשתכר סלע מפני שמעשר שני שלו ופי' רש"י ז"ל משך הימנו איש מחברו נותן סלע וקנה את המעשר שמשעה שמשכו קנאו ולא אמרי' ברשות בעליו מעשר אייקר וצריך לחללו בשנים מפני שמעשר שני שלו שמעשר ממון הדיוט הוא ונקנה במשיכה ובגמ' אמרי' בהדיא שזו המשנה סבר' כר' יהודה דאמר מעשר ממון הדיוט הוא ולא כר"מ שסובר שהמעשר ממון גבוה הוא וכך הוא מוסכם בגמ' שזאת המשנה נשנית דוקא כר' יהודה ואליבא דפי' של רבינו עובדיה ז"ל נשנית אליבא דר"מ עכ"ל ז"ל:

ומשתכר בסלע. פי' הרמב"ם ז"ל שירויח הוא הסלע אחר להוציאו במה שירצה ליהנות בו שהוא חושב אותו בשני סלעים כמו שהוא שוה עכשיו ונהנה בו בשאר צרכיו ע"כ וזה אפשר יובן עם מה שנכתב דמתני' ר' יהודה דאמר מעשר שני ממון הדיוט אבל בפ"ח דהלכות מעשר שני ונטע רבעי כתב והשכר למעשר וכתב שם מהרי"ק ז"ל דכיון דאפסיקא הלכתא כר"מ דמעשר שני ממון גבוה א"כ לית הלכתא כזאת המשנה ולהכי

שינה בפירושה כי היכי דתיקום אליבא דהלכתא ע"כ. וכאשר פירש מתני' ר"ע ז"ל פירשוה ה"ר שמשון והראב"ד ז"ל וכתב עוד שם מהרי"ק ז"ל להשיב בעד הרמב"ם ז"ל דהא דאמרי' בירוש' מתני' דלא כרשב"ג וכו' לא קאי רק אסיפא דמתני' והיינו דקאמר בדרשב"ג לעולם כלומר בין ברישא בין בסיפא לעולם בתר שעת משיכה אזלינן דמשיכתו של מעשר היא פדיונו בין להקל בין להחמיר ואילו לתנא דידן אע"ג דברישא אזיל בתר שעת משיכה בסיפא לא אזיל בתר שעת משיכה לגבי מעשר אלא בתר שעת פדייה להקל על המעשר ע"כ. ובמה שכתב הוא ז"ל לדעת הרמב"ם ז"ל דלהכי שינה בפירושה כי היכי דתיקום אליבא דהלכתא הכי נמי נימא לפירוש ר"ע ז"ל שהוא פי' הנהו רבנן גאונים ותקיפי עולם ובזה נסתלקה קושיית ה"ר אפרים אשכנזי ז"ל:

נותן לו סלע מחולין וסלע ממעשר שני שלו. כך מצאתי מוגה אבל מתוך פי' ה"ר שמשון ז"ל לא משתמע הכי:

אם היה עם הארץ נותן לו מִדָּמָיו. גרסי' בשקל ותקח מפריו וקרי ליה הכי דמאי שלו אע"ג דחבר ניהו תריץ מה שעם הארץ הוא למוד לאכול דעמי הארץ אוכלין דמאי דחשודין הן עליו. הר"ש שירילי"ו ז"ל. וה"ר יהוסף ז"ל לא נקדו אכן כתב בכל הספרים מצאתי מדמיו ע"כ:

משנה ז

צריך לפרש. לומר זהו פדיון מעשר שני ואם לאו לא יצא מעשר לחולין:

גיטה וקדושיה. פי' גיטה או קדושיה:

דיו. בגמ' גם בירוש' מפ' ובלבד שעסוקין באותו ענין. ור' אלעזר בר"ש ס"ל אפי' אין עסוקין באותו ענין אלא מענין לענין באותו ענין. וכתוב במהר"י קולון ז"ל סוף שרש קע"א וז"ל ואפי' לר"ש בן אלעזר ולרבי בעינן שיהיו מדברים בענין הקדושין ממש כדגרסי' שם כתנאי רבי אומר והוא שעסוקים באותו ענין ר"ש בן אלעזר אומר אפי' מענין לענין וכו':

צריך לפרש. זה גיטיך או זה קדושיך. וצריכא דאי תנא מעשר שני ה"א בהא קאמר ר' יוסי דאיסור לאו הוי אבל גבי גיטין וקדושין דאיסור כרת הוא אימא מודי ליה לר' יהודה ואי תנא גיטין וקדושין ה"א בהא קאמר ר' יהודה אבל במעשר שני אימא מודי ליה לר' יוסי צריכא:

משנה ח

המניח איסר וכו' [הגהה נ"ל דה"פ המניח איסר במדינה והלך לירושלם ואכל שם על אותו איסר פירות שוה חציו ואח"כ הלך לעיר אחרת עם האיסר והניח את האיסר באותה העיר וחזר לירושלם ועכשיו הוא רוצה לאכול פירות בירושלם על סמך אותו האיסר

אוכל עליו עוד איסר וכו'. אך צ"ע אם שמין את האיסר במה שהוא שוה בירושלם או במה שהוא שוה במקום שהוא בו עכ"ל הרי"א ז"ל. עוד כתב המניח איסר של מעשר שני אוכל עליו אחד עשר איסר ואחד ממאה באיסר בש"א בודאי אחד עשר ובדמאי עשרה פי' בודאי הוא מותר לאכול עליו אחד עשר איסר וכו' כמו שאמרנו אבל בדמאי יש לחוש שמא אותו העם הארץ נחשד על הראשונה ולא על השניה ועל כן צריך להפריש מעשר שני אחד מעשרה וה' יאיר עיני עכ"ל ז"ל. עוד כתב על מה שפי' ר"ע ז"ל יאכל עליו עד אחד עשר באיסר וכו'. כתב פי' זה אינו נכון כלל ואין דרך ושייכות לדברי המשנה עמו ונ"ל לפרש דה"ק המניח איסר של מעשר כלומר מי שיש לו פירות טבל באוצר והוא לוקח איסר של כסף ומניח אותו ומחלל עליו את המעשר שני של אותו האוצר כמה פירות הוא רשאי להפריש מהאוצר על סמך אותו האיסר של מעשר שני אחד עשר איסר ואחד מעשרה באיסר ואחד ממאה באיסר כלומר מותר ליקח מן האוצר פירות שהן שוין י"א איסר ואחד מעשרה באיסר כלומר ופירות שהן שוין עשירית איסר ופירות שהן שוין אחד ממאה באיסר כי מאלה הפירות יעלה למעשר שני איסר כי התרומה כבר הופרשה מהכרי קודם שנעשה אוצר כי אסור לגרן שתעקר עד שיפרישו ממנה תרומה והרי כשהוא בא להפריש מעשר ראשון מאלה האחד עשר איסר הוא מפריש איסר ועשירית של איסר וא"כ לא ישארו עשרה שלימים להפריש מהם מעשר שני ועל כן צריך ליטול עוד עשירית של איסר כדי שישארו עשרה שלימים להפריש מהם איסר שלם למעשר שני אך מ"מ אפי' יש בכאן י"א איסר ועשירית של איסר ישאר עשרה שלימים למעשר שני ע"כ. וחסר חצי שורה:]. ויש להסתפק אם היה גורס מהרי"ק ז"ל בבבא דרישא דמתני' שום פלוגתא שכתוב בפ"ח דה' מע"ש סימן ו' וכתנא קמא:

אוכל עליו עוד פלג. משמע פלג פונדיון דהיינו איסר וכן מצאתי שפירש ה"ר שלמה שירילי"ו ז"ל אבל ר"ע ז"ל תפס בכולה מתני' פי' הרמב"ם ז"ל. ומפי' ה"ר שמשון ז"ל אין הכרח אם הוא פלג פונדיון או פלג איסר שדבריו סתומים:

המניח איסר של מעשר שני. פי' ר"ש ז"ל והעתיקו הרא"ש ז"ל וז"ל המניח איסר מיירי בחבר שראה ע"ה שחלל מעשר שני על איסר ומסתמא כמו כן הפריש מעשר ראשון דאמרי' עלה בירוש' דב"ה כר' אליעזר דאמר הנאמן על השני נאמן על הראשון הלכך כשראוהו מחלל פירות מעשר שני על איסר וערבן עם פירותיו תלינן כמו כן הפריש הראשון ותרם עליו תרומת מעשר ממקום אחר ואח"כ ערבן נמצא בידו פירות מתוקנים שוין י"א איסרין. ואחד ממאה באיסר פי' אחד ממאה של כל איסר ואיסר של י"א דהיינו י"א פעמים אחד ממאה באיסר והוא תשיעית האיסר דט' פעמים י"א הן צ"ט

ואחד ממאה באיסר דקאמר היינו אחד ממאה מלבר דהוא חד מצ"ט מלגאו שהרי כיון שהיה לו מעשר שני שוה איסר נמצא שהיה בידו טבל שוה אחד עשר איסרין ותשיעית איסר והפריש מעשרה אחד למעשר ראשון ומשוה איסר ותשיעית איסר הפריש תשיעית איסר דבאיסר יש תשע תשיעיות נמצא איסר ותשיעית איסר עשר תשיעיות ומהן הפריש תשיעית למעשר ראשון נשארו שם עשרה איסרין טבולין למע"ש מהן הפריש שוה איסר וחללו על איסר וערבן עם פירותיו וכך עשה למעשר ראשון הפריש עליו תרומת מעשר ממקום אחר ועירב הפירות עם שאר פירותיו נמצא בידו מתוקן אחד עשר ותשיעית ואם לוקח חבר מאותו ע"ה אותו צבור של פירות צריך לתקן אותו דמאי חוץ משוה י"א איסרין ותשיעית איסר שהן בתורת מתוקנין. בש"א הכל עשרה כלומר נאמן על השני ואין נאמן על הראשון ואע"פ שרואהו פודה פירות מעשר שני שמא לא הפרישו לראשון וצריך החבר להפריש מעשר ראשון. ובה"א בודאי אחד עשר אם ראה החבר שהופרש אותו מעשר שחלל מפירות שהיו ודאי טבל אוכל עליו י"א כדפרישית וכן תשיעית אלא שלא חש להאריך אבל אם בפירות דמאי עושה כן אינו אוכל כי אם עשרה [ובלשון הר"ש ואין] דאין נאמן על הראשון עכ"ל ז"ל. והקשה הרא"ש ז"ל ולבי מהסס כיון דתיקן ע"ה זה קצת מפירותיו ולכך אנו מאמינין לו דקצת מפירותיו מתוקנין א"כ אותו הכרי שעירב בו אלו הפירות המתוקנין יהיה כולו בחזקת מתוקן דמה הרויח בתקון אלו הפירות מועטין וחוזר ומערבן עם הטבל זהו מה שהקשה על פירושו ז"ל ותו קשה לי מה שייך להזכיר ודאי ודמאי בפירות שביד ע"ה ועוד קשה לי דבמתני' קתני אחד ממאה באיסר ולפירושו אחד ממאה של כל האיסרין ה"ל למיתני ועוד דדחיק אנפשיה לומר מלגאו ומלבר ועוד קשה טובא דלדידיה בר קפרא דאמר בירוש' בין בודאי בין בדמאי אחד עשר הן מותרין כמאן לא כת"ק ולא כב"ש ולא כב"ה לכך נראה שמוכרח אני לפרש פירוש אחר במשנה זו ובקשתי בפי' הרמב"ם ז"ל במשניותיו וראיתי שאינו על דרך הירוש' כלל ונראה בעיני לפ' משנה על דרך הירוש' כן ע"ה שהניח לבנו חבר איסר של מעשר שני וכגון שראה שאביו היה לו כרי טבול למעשר ראשון ולמעשר שני ושמע לו שאמר קדושת מעשר שני של כאן תהא מחוללת על איסר זו ומת או הלך לו ומפרש תנא דידן כמה פירות יהא בכרי שיכול לאכלן החבר וקתני שיכול לאכול החבר אפי' אם שוין פירות שבכרי י"א איסר יכול לאכלן כולן ואפי' שיעור התרומת מעשר של מעשר ראשון דאסורה לזרים דהויא אחד ממאה שבכרי ג"כ יכול לאכול וטעמא דכיון דתרומת מעשר נטלת שלא מן המוקף כדאיתא פ' אין תורמין נאמר דתרם עליו תרומת מעשר ממקום אחר וא"כ הוו להו מתוקנים עד י"א איסרין כיצד היה הכרי שוה י"א איסרין ותשיעית איסר והפריש

מעשרה אחד למעשר ראשון ומשוה איסר ותשיעית איסר הפריש תשיעית איסר דבאיסר יש תשע תשיעיות נמצא איסר ותשיעי' איסר עשר תשיעיות מהם הפריש תשיעית איסר למעשר ראשון נשארו שמה עשרה איסרין טבולין למעשר שני ומהן הפריש פירות שוין איסר וחללן על איסר נמצא השתא איסר כולו קדוש למעשר שני וקסבר האי תנא דנאמן על השני נאמן על הראשון ואע"ג דלא ראה את אביו אלא שחילל המעשר שני של הכרי נאמר דודאי תקנו ג"כ מן המעשר ראשון ואימור שנתן הדמים של מעשר ראשון ללוי כדאיתא לקמן בירושלמי בסוף מכלתין ולקחן מן הלוי. ואחד ממאה באיסר כלומר האי דשרינן ליה לחבר האיסר הנוסף דהיינו האיסר הי"א דהיינו איסר המחלוקת שבו נחלקו ב"ש וב"ה לא תימא דאחד ממאה שבכרי דהיינו תרומת מעשר לא שרינן דגם חלק אחד ממאה שבכרי שיש בכאן באיסר זה הנוסף דהיינו תרומת מעשר דהיינו כשיעור עשירית איסר יכול לאכול באיסר הנוסף על העשרה נמי שרינן דעכשיו אין כאן אלא י"א איסרין ותו לא כדתנן לקמן וכדתני בר קפרא. וטעמא משום דהא אמרי' דסבר תנא דמתני' דהנאמן על השני נאמן לראשון ומחשבון סכום מעשר שני שחילל דהיינו איסר אמרי' סך מעשר ראשון שתיקן ושמא נתן איסר לדמי מעשר ראשון ללוי ואע"ג דהא היה לו לחוש דאין יכול לתת דמים על מעשר ראשון שוה איסר לתת עליו איסר דהא אחד ממאה שבכרי הוי תרומת מעשר ושמא טעה וחשב דסגי בנתינת דמים על אחד ממאה שבכרי באיסר שנתן ומתרץ תנא דלעולם מחזקינן ליה בנאמן ופשיטא דתרם שלא מן המוקף דהא ע"כ אם נאמן על הראשון כ"ש על תרומתו הלכך מצי אכיל אף אם אין בכרי פירות שוין אלא י"א וכ"ש אם אינו שוה אלא עשרה איסרין ותו לא והך שריותא לת"ק הויא בין בודאי בין בדמאי וכדתני בר קפרא ולהכי תני בר קפרא דאע"ג דקושטא דמילתא י"א ותשיעית איסר הויין דלא אפשר שישארו עשרה שלימין טבולין למעשר שני אלא בהכי אפ"ה משום דלב"ש לא שרי אלא דוקא עשרה קתני בבית הלל י"א דשרו ואע"ג דלאו מכוון החשבון כי היכי דשרינן אחד ממאה דהיינו תרומת מעשר כיון דלא בעיא מוקף ה"נ אמרי' התשיעית אכלו העכברים או נתנו לאחר ואע"ג דעתה אין כאן אלא י"א שרינן ליה ולהכי לא תני בר קפרא אלא י"א ושמואל פריך עלה בירוש'. הכל בעשרה בין בודאי בין בדמאי אינו אוכל הכרי אא"כ אין בו פירות אלא שיעור עשרה איסרין ולא יותר דהשתא מוכח דאין שם שיעור פירות אלא שיעור איסר למעשר שני שקרא שם והניח אבל אי הוו שיעור י"א הא איכא הכא פירות טבולין וקסבר נאמן על השני ואין נאמן על הראשון. ובה"א בודאי אחד עשר כשהפירות הוו מכנוסו של אביו אז אין חשוד להקדים וכיון שתקנם לשני פשיטא דנאמן על הראשון ואפי' אחד עשר שריין וכדפרישית אבל

בדמאי שידע הבן החבר שלקחן ע"ה אביו מע"ה אחר אע"ג שהפריש מעשר שני וחללו אי איכא שיעור י"א איסרין אינו אוכלן דאין נאמנות לע"ה ושמא הוטבלו עדיין למעשר ראשון ולא חש על תקונו דקיל ליה ועוד דדמאי שרי להקדים כדאיתא פ"ק דדמאי ושמא חשב לתקנו אח"כ ולא הספיק שמת או שהלך לו כנ"ל עכ"ל ה"ר שלמה שירילי"ו ז"ל.
ואיני יודע טעם למה שראיתי מוגה במשנת החכם הר"ר יהוסף אשכנזי ז"ל כך בש"א בודאי י"א וכו' והשאר נמחק ושמא תלמיד טועה הגיהו ונתלה באילן גדול וכן כמה הגהות אחרות מצאתי שם שלע"ד לא מצאתי בהן לא טעם ולא ריח אא"כ נאמר שכך מצא הגרסא בספרים ישנים. אחר זמן רב באו לידי המשניות שלו ומצאתי שגם שם הוגה בש"א בודאי אחד עשר וכל השאר עבר עליו קולמוסו וכתב בחוץ בס"א גרסי' כמו בפנים ונ"ל שהוא שבוש עכ"ל ז"ל. ומ"מ צ"ע דאמאי לא אתנייא בעדויות גבי קולי ב"ש וחומרי ב"ה ועיין במ"ש לעיל פ' שני סוף סימן ט':
בפי' ר"ע ז"ל. ובה"א בודאי אחד עשר ובדמאי עשרה אם נשאר על האיסר של ודאי אחד מעשרה חייב לאכול עליו עוד שנים ע"כ. אמר המלקט מלת שנים אינה מובנת מפי' הרמב"ם ז"ל שמשם העתיק ר"ע ז"ל כדכתיבנא ובתוס' יום טוב הגיה אחד:

משנה ט

כל המעות הנמצאות וכו'. ובקצת נוסחאות הנמצאות בירושלם:

משנה י

להיות כונסין חולין בקרבן. כך הגיה ה"ר יהוסף ז"ל בקרבן בבי"ת:

משנה יא

המוצא כלי וכו'. ושם בגמרא הגרסא דלי"ת דמוע ר"ל חולין ותרומה שנתערבו ואין נאכל אלא לכהנים:
תיו תחת תרומה. ומשמע דאפי' שלא בשעת הסכנה הוי הדין כן מאחר שלפעמים עושין כן גם שלא בשעת הסכנה משום רגילות דשעת הסכנה ע"כ מן מהר"י קולון ז"ל שרש קס"א:
ר' יוסי אומר כלם שמות בני אדם הם. ק' קהת מ' משה ד' דוד ט' טרפון ת' תחן ור' יוסי לדבריה' דרבנן קאמר להו דלדידי' אפי' כתוב בו כל התיבה שלימה הא קאמר בסיפא דמותר דאימור אשתקד היתה מלאה פירות תרומה ופינה ות"ק סבר לא חיישי' שמא פינה. ובפ' האשה שלום איכא מ"ד דכ"ע חיישי' שמא פינן והכא בהא קמיפלגי מ"ס אם איתא דפינן מיגרר הוה גריר ליה לאות ומ"ס אשתלויי אשתלי ומפ' בגמ' ירוש' דת"ק לא פליג אלא באותו אדם עצמו אבל אם מת אין לבנו טענה ומודי לר' יוסי:

והיא מלאה פירות. מחק ה"ר יהוסף ז"ל מלת והיא:
אשתקד. שנה שעברה כמו שתא קדמייתא ואשתדא ר"ל שתא דא ובתוספתא מודה ר' יוסי שאם כתוב על פי המגופה של החבית או בנייר על פי חבית אם תרומה ה"ז תרומה ואם מעשר ה"ז מעשר דכיון דמצא הכי על פי המגופה ודאי לא פינה אותה דהא בכל שנה עושין לחביות מגופות חדשות. ובירוש' תניא מצא כלי כתוב עליו אל"ף או דלי"ת או חי"ת או טי"ת או רי"ש או מ"ם או תי"ו כל אלו ר"ל תרומה ולמעוטי חולין. אל"ף דנקראת התרומה ראשית. דלי"ת דמאי ויש בה תרומה. חי"ת חלבו ותרומה קרויה חלב דכתיב כל חלב יצהר וכל חלב תירוש ודגן. טי"ת טובו ותרגום חלב הארץ טובא דארעא. רי"ש ראשית דהיינו תרומה. מ"ם מעשר ויש בו תרומה ויש לספק שמא מעשר שני הוא וטעון חומה. תי"ו תרומה. ואם היה כתוב בו בי"ת פ"א שי"ן ר"ל מעשר שני בי"ת ע"ש שהוא שני. פ"א ע"ש דבעי פדיון. שי"ן שקרוי שני. וכן ג"כ אם היה כתוב עליו יו"ד מ"ם מעשר כמשמעו. וכן ג"כ אם היה כתוב עליו עיר ה"ז מעשר שני שטעון עיר. ואם היה כתוב עליו מעשר עיר סימן הוא שנפדה ונאכל בכל עיר חוץ למחיצה:
היתה מלאה פירות תרומה. מחק הר"ר יהוסף ז"ל מלת פירות:

משנה יב

הרי שם. כצ"ל. ובירוש' דפירקי' ודפ"ק דביצה איכא מאן דבעי לאוקומי מתני' כרבי דתניא הניח מאתים ומצא מנה מנה מונח ומנה נוטל דברי רבי וחכמים אומרים הכל חולין וכן נמי ההיא מתני' דביצה דקתני שנים ומצא שלשה אסורין שלשה ומצא שנים מותרין האי סיפא כרבי וכיון דמתני' יחידאה היא פסק הרמב"ם ז"ל שאם אמר לו הרי שם מאתים ונמצא מנה הרי הוא חולין והיינו כרבנן ואיכא מאן דמוקי למתני' ככולי עלמא דכי אפליגו רבי ורבנן היינו כשהוא הניח והוא מצא דכיון דאינו זוכר כלל איכא למימר בודאי כולהו חולין אבל הכא במשנתנו אביו הניח ובנו מצא ומי יימר דאם אביו מצאם שחסרו היה נותן אל לבו ונזכר שנטל מהן והניח מהן הלכך מודו הכא דהוי השאר מעשר. וכתב ה"ר שמשון ז"ל וסתם מתני' רבי דפרק קמא דפסחים ולמ"ד בפ"ק דביצה מחלוקת בכיס אחד אבל בשני כיסין דברי הכל מנה מונח ומנה נוטל מיתוקמא מתני' לכולי עלמא בשני כיסין ע"כ:

פרק ה

משנה א

כרם רְבָעִי. בקמ"ץ הבי"ת וכדתנן בריש מסכת פרה וכתב ה"ר שלמה שירילי"ו ז"ל האי דתנא הכא בהאי מסכתא כרם רבעי אע"ג דבדין הוא דבמסכת ערלה הוה ליה למתנייה משום דבעי למיתני ביה שיש לו חומש וכבית הלל וטעמא משום דגמר קדש קדש ממעשר שני ובעי חומה ובעי ודוי ובעי פדיון וכסף שיש בו צורה כמעשר שני אלא שאין בו לאו אלא עשה דכתיב יהיה כל פריו קדש הלולים לה' ולהכי תני ה"נ כרם רבעי מקמי ערלה דעיקר פירקין הוא כרם רבעי ואגב תני נמי ציון דערלה. בקוזוזות כמו קצוצות חתיכות עפר ע"כ ובירוש' גרסי' זוגא שאל לרבי מה ניתני כרם רבעי או נטע רבעי אמר לון פוקו שאלון לר' יצחק דבחנית ליה כל מתנייתא פי' שבחנתי ודקדקתי עמו כל המשניות כמו שנמסרו נפקון ושאלון ליה אמר לון קדמאה כרם רבעי לבד. וממתני' קמייתא ואילך נטע רבעי תנן. פי' בברכות פ' כ"מ דף ל"ו פליגי ר' חייא ור"ש [ברבי] חד תני כרם רבעי וחד תני נטע רבעי דמ"ס כל היכא דנהיג ערלה נהיג רבעי וכולהו פירות האילן דבעולם בעי פדיון בשנה הרביעית וגרסי' נטע רבעי ומ"ס נהי דבכולהו נהגא ערלה קדושת רבעי אינו נוהג אלא בכרם וטעמיה מפ' התם דיליף ג"ש נאמר כאן להוסיף לכם תבואתו ונאמר להלן ותבואת הכרם מה להלן כרם אף כאן כרם ואיכא מאן דדריש ליה מהלולים דבר הטעון שירה טעון חלול וזהו יין. ור' יצחק רבא ס"ל כמ"ד נטע רבעי אלא דאין חשדא דעוברי דרכים שיכשלו אלא בכרמים שמסתרגין על הגדרים ולוקחין עוברי דרכים הפירות ונכשלין אבל באילנות שהן גבוהין ועוד שאין מסתככין ליכא חשדא. וכתב הר"ן ז"ל בפ"ק דר"ה ולענין רבעי אינו נוהג בחו"ל אלא בכרם אבל בשאר אילנות לא דהא איכא דתני נטע ואיכא דתני כרם וקיימא לן דכל המיקל בארץ הלכה כמותו בחו"ל אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפ' עשירי מהלכות מאכלות אסורות שאין רבעי נוהג בחו"ל כלל ואפי' בכרם אלא אוכל פירות שנה רביעית בלא פדיון כלל ע"כ. ומהאי טעמא נמי כתב שם דדעת הרמב"ן ז"ל דערלה לא נהגא בחו"ל בהברכה והרכבה כלל משום דקיימא לן דכל המיקל בארץ הלכה כמותו בחו"ל כדמפ' פלוגתא התם ע"ש. עוד גרסי' בירושלמי תניא כרם רבעי מציינין אותו בקוזוזות אדמה שהוא לשעה שמחמת הגשמים הם נימוחין ומכירין שבאותה שנה יש היתר כגון ע"י פדיון. של ערלה שאיסורו יותר ארוך בחיוורא שהוא עפר לבן ומשמע דלא כפי' רש"י ז"ל שפירש חרסית כתושי רעפים. וכן דלא כהרמב"ם ז"ל שפירש חרסית הוא הטיט השרוף ע"כ. ועל מה שפי' ר"ע ז"ל בחרסית באדמה שעושין ממנה כלי חרס כתב עליו ה"ר יהוסף ז"ל פי' זה אינו

נראה כלל דוכי בעבור שעושין ממנו כלי חרס אינה מוציאה אלא נראה לפ' דחרסית ר"ל שברי חרסים כתושים לעפר שאינם מגדלין צמחים מפני שנשרפו בכבשן ועל זה הדרך פי' הוא עצמו במסכת שבת בפ' המוציא יין דתנן התם חרסית כדי לעשות פי כור של צורפי זהב אלא שפירשו שם לבינה כתושה וגם זה אינו נראה דלבינה אינה נקראת חרס ותו דבפ' כסוי הדם תנן מכסין בזבל דק וכו' ובחרסית ובלבינה ובמגופה שכתשה ש"מ דחרסית אינה לבינה כתושה עכ"ל ז"ל. ושל קברות שאיסורו לעולם בסיד:

אמר רבן שמעון ב"ג בד"א בשביעית. פי' אבל בשאר שני שבוע הלעיטהו לרשע וימות ובירושלמי פריך בשלמא לרשב"ג דאמר דאין מציינין אלא בשביעית כיון דברשות מרי עלמא קאתי ביום קאתי אלא לרבנן דאמרי אף בשאר שני שבוע מציינין הא לא אתי אלא בלילה כיון דגנב הוא והא לא מהני ליה מידי דלא חזי ליה לציון ומשני דמביום מציין היכן יכנס וכדכתיב חתר בחשך בתים יומם חתמו למו מיומם חתמו למו מה שיגנבו בלילה. ור' יוסי ורשב"ג אמרו דבר אחד וכמו שכתבתי בפ"ג דדמאי סימן ה':

והצנועין וכו'. בב"ק פרק מרובה כתבו תוס' ז"ל כרם רבעי ק"ק דלא נקט ערלה תחלה ע"כ. וכבר נתיישב במה שכתבתי לעיל בשם הר"ש שירילי"ו ז"ל. עוד כתבו שם ז"ל והצנועין מניחין את המעות וכו'. אי שביעית נוהגת בכרם רבעי כדמשמע ממילתיה דת"ק צ"ל דצנועים אשאר שני שבוע קיימי דאי אשביעית כיון שהיו זוכין מן ההפקר לא היו יכולין לחלל ע"כ. ופירוש והצנועים אנשים כשרים אין מציינין שלא למנען מלאכול:

כל הנלקט שכבר נלקט דס"ל לרשב"ג כר' יהודה דתניא התם פרק מרובה בתר דאפכינן לה להיא הכי ר' דוסא אומר שחרית בעל הבית אומר כל שילקטו עניים היום יותר מכדי דינם כגון שלשה שבלים שאינם לקט יהיו הפקר כדי להפטר מן המעשר ולא יכשלו עניים לאכול בלתי מעושר דבר שהוא חייב במעשר ר' יהודה אומר לעתותי ערב דוקא אומר בעל הבית כן אחר שלקטו משום דר' יהודה לטעמיה דלית ליה ברירה גבי ההיא דהלוקח יין מבין הכותים ובמתני' נמי סבר דצנועין כל הנלקט קאמרי אחר שנלקט דתלוש הוא ואע"ג דליתיה ברשותיה מיפריק ותפיס והאי צנועין רשב"ג קאמר ליה הכי משמע שם בפ' מרובה והכי מוכח בירוש' וי"מ התם דהנלקט ר"ל המתלקט ורשב"ג אתי כר' דוסא דאמר שחרית בעל הבית אומר כל מה שילקטו עניים יותר מכדי דינם כגון שלשה שבלים דלא הוו לקט יהא הפקר להפטר מן המעשר דס"ל דיש ברירה שזה הפקר ואע"פ שאין בעל הבית יודע בשחרית דשמא לא ילקטו יותר מכדי דינם. ועיין במה שכתבתי ר"פ מרובה ועיין ג"כ במסקנא שם בגמרא דמשמע דר' יהודה נמי אית

ליה ברירה וטעמא דלוקח יין מבין הכותים משום שמא יבקע הנוד ולא משום ברירה ולא תיפוך:

משנה ב

כרם רְבָעי היה. מלת היה מחקה ה"ר יהוסף ז"ל. גם מלת אחד מחקה גם מלת היה דבסוף מתני' מחקה והוגה כך ותנאי אימתי שיבנה וכו' וכתב שכן מצא בכל הספרים ע"כ. והיא אחת מט' תקנות שתיקן ריב"ז אליבא דרב פפא והן מפורשות פ' בתרא דר"ה. ולעיל בפירקי' כתבנו דר' יצחק רבא גריס מתחלת משנה זו ואילך נטע רבעי אלא דבירושלמי עלה דמתני' משמע דדוקא בכרם תקינו הכי משום דיש בהם אכילה למזבח אבל בשאר פירות אפי' בזמן הבית נפדין ואפי' סמוך לחומה וכן פסק הרמב"ם ז"ל שם בפ"ט:

לוד מן המערב. מתני' דקתני דמן לוד עד ירושלם מהלך יום אחד פליגא על הא דאמרינן בירושלמי בנות לוד היו לשות עיסתן ועולות ומתפללות ויורדות עד שלא יחמיצו ואפי' תימא לית היא פליגא מְחִלות היו ונגנזו הדא הוא דכתיב גדר דרכי בגזית נתיבותי עוה: בפי' ר"ע ז"ל מתוך שיאכל כל אדם נטע רבעי שלו יתמלא השוק שאר פירות. כתב ה"ר יהוסף ז"ל פי' זה אינו בלשון הגמרא שאמרו כדי לעטר שוקי ירושלם ולפי זה היה צריך לומר כדי שיתעטרו שוקי ירושלם ונראה כי כיון שהיו מחוייבין להעלות הפירות לירושלם היו מעלין עמהם מעט פירות אחרים למכור בירושלם עכ"ל ז"ל:

ר' יוסי אומר משחרב בית המקדש היה התנאי הזה. שיהא נפדה סמוך לחומה וריב"ז הוא דבטלה כדאיתא בפ"ק דביצה:

יחזור הדבר לכמות שהיה. שמהלך יום אחד לא יוכלו לפדותו וקסבר בית המקדש עתיד לבנות קודם מלכות בית דוד כדאיתא בירושלמי ומש"ה הוצרכו לעשות תקנה מזמן אותו הדור לכשיבנה ובירושלמי מתמה עלה והכתיב ודם ענב תשתה חמר היינו ביאת המשיח דכתיב ביה פורה דרכתי לבדי ואח"כ תשתה חמר היינו יין נסכה משמע דמלכות בית דוד קודמת:

משנה ג

כרם רבעי בש"א וכו'. ברמב"ם פ"ט דהלכות מעשר שני סי' ד' כתב דרבעי פטור מפרט ועוללות וגם מלקט ושכחה. וטעמא דב"ש גבי חומש וביעור פליגי רבי ורשב"ג אביו בירוש' רבי סבר כיון דכתיבי בהדיא גבי מעשר שני דכתיב ואם גאל יגאל איש ממעשרו וכתיב מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר וגו' וסבירא ליה נמי דגמרי ב"ש קדש קדש משה"ה הוכרח לפ' דדוקא בשביעית הוא דפליגי דלא נהיג מעשר שני בו הלכך אי

איתרמי כרם רבעי בשביעית לית ביה חומש וביעור ורשב"ג סבר אף בכולהו שני נמי פליגי דב"ש לא גמרי קדש קדש ממעשר:

ובה"א יש לו. למ"ד דפליגי בשביעית דוקא טעמא דבית הלל הוא דקסברי דלחומרא הוא דילפינן קדש קדש ממעשר אבל לקולא דהיינו לפוטרו מקדושתו דחומש וביעור כיון דאין נוהג בה מעשר שני לא ילפי' ולמ"ד בכולהו שני נמי פליגי טעמייהו כדמפ' בפ' האיש מקדש דבית הלל גמרי קדש קדש נאמר בכרם רבעי קדש הלולים ונאמר במעשר שני וכל מעשר הארץ מזרע הארץ מפרי העץ קדש לה' מה מעשר שני יש לו חומש ויש לו ביעור דבהדיא כתיב ביה אף כרם רבעי נמי וכתבו שם תוס' ז"ל וגם הר"ש ז"ל וא"ת למה לן הלולים למשמע דאחלינהו והדר אכלינהו תיפוק לי מהך ג"ש וי"ל דאי מג"ש לא הוה ידעינן דפדיון רבעי נוהג אלא בזמן שמעשר שני נוהג ולא בשנה שלישית וששית א"נ ה"א מאי חזית דגמרת ממעשר נילף משביעית שתופס דמיו אבל מאחר דגמר מהלולים שאינו תופס דמיו גמר ממעשר ע"כ:

יש לו פרט ויש לו עוללות. הך בבא בין לרבי בין לרשב"ג בכולהו שני שבוע איתה ואפי' במעשר שני נמי פליגי ולהודיעך כחן דבית הלל שנוייה גבי רבעי תדע דגמרי ב"ש נטע רבעי ממעשר שני דס"ל כר' יהודה נכסיו הוי ומש"ה חייבו בחלה בירושלמי ואליבא דר' יוחנן. והוא רבנן דר"מ דמחייבי מעשר שני בחלה בברייתא דבס"פ חלק. ואית ביה נמי קדושין וא"כ הה"נ גבי מעשר שני גופיה דה"ל למיתני הכי דלב"ש יש לו פרט וכו' אלא משום דבבא דרישא שנויה גבי רבעי תנא סיפא נמי גבי כרם רבעי אבל על כרחיך הכא ל"פ ב"ש וב"ה אלא במשמעות דקדש קדש דכתיבי במעשר שני ובכרם רבעי בהדיא דלא משמע להו לב"ש דקדש משמע ממון גבוה דלעולם נכסיו הוי ומש"ה לרבי דסבר דגמרי ג"ש פי' דדוקא לית להו בשנה שביעית דצריך חומש וביעור אבל בשאר שני שבוע הני תרתי אית להו אבל בפרט ובעוללות דלא כתיבי דכ"ע ל"פ ובכולהו שני פליגי בשניהם דנכסיו גמורין נינהו דהא בתרווייהו כתיב קדש ובמשמעות קדש פליגי דב"ה גופייהו לית להו גבי מעשר אלא מטעם משמעות קדש דמשמע ממון גבוה וב"ש פליגי עלייהו דסברי דלא אתי לאורויי דממון גבוה הוי אלא לענין דבעי פדיון בגבולים והפדיון צריך להעלותו בירושלם כבכורים אבל לדבר אחר לא ומש"ה ר"מ דפליג עליה דר' יהודה היינו דס"ל דמשמעות קדש משמע נמי דהיינו ממון גבוה ואין כאן קדושין כב"ה בהאיש מקדש ומילתייהו בין לענין קדושין בין לענין חלה הוי. והעניים פודין לעצמן אית ספרים דגרסי ליה ואית ספרים דלא גרסי ליה ובפ' האיש מקדש אינו בשום ספר והרשב"א ז"ל לא גריס ליה וכן משמע מן הירושלמי מדאקשי ליה ר' זירא לרב ביבי מדיוקא דמתני'

ולא מקשי ליה בפשיטותא דקתני והעניים פודין לעצמן משמע דלא גרסינן ליה במתני'. כולו לגת ואין לעניים בו כלום כדפרישית דכולו ממון גבוה הוא וכר' מאיר עכ"ל ה"ר שלמה שירילי"ו ז"ל. אבל בת"כ פרשה ג' דפרשת קדושים גרסי' והעניים פודין וכו'. ובירוש' מפ' דלב"ש דאמרי יש לו פרט ויש לו עוללות מחייבי בחלה בגבולין ור' יהודה ס"ל כותייהו וכדכתבינן. ור' יהודה דפטר סוריא מנטע רבעי בסוף פ"ג דמס' תרומות וי"ד שנה נמי של כבוש וחלוק פטר להו מנטע רבעי בירושלמי אע"ג דמחייבי בערלה כדתנן בריש ערלה עת שבאו אבותינו וכו' ס"ל כבית שמאי:

משנה ד

כיצד פודין נטע רבעי. וכתוב בספר לקח טוב פ' קדושים תבואתו מלמד שאינו נפדה אלא תבואה שאין פודין אותו עד שיגיע לעונת המעשרות ע"כ:

על פי שלשה. כתב ה"ר שמשון ז"ל דשמא הכא בעו ב"ד חשוב אע"ג דהתם גבי מעשר שני אמרי' בשלש לקוחות אפי' אחד מהן עובד כוכבים ואפי' אחד מהם בעלים עכ"ל ז"ל. ועיין בסוף ספר אבודרהם ז"ל שכתב שאחר שפודה הכרם רבעי משמיט פירות הכרם כל אותה שנה לכל עובר ושב ולא יאסוף אותן לדורכן בגת אבל אוכל מהן כשאר כל אדם ושולח מהם דורון לכל מי שירצה ובשנה החמישית אוכל מהענבים ודורכן ועושה מהם יין ומוכרו ועושה בו כרצונו וזהו שאמר הכתוב שלש שנים יהיה לכם וגו' ובשנה החמישית תאכלו את פריו להוסיף לכם תבואתו ע"כ. וקצת מהגאונים פסקו שאע"פ שפדה אותם בשנה הרביעית עכ"ז אסור לאכול עד השנה החמישית וכבר כתב הרמב"ם ז"ל בפ' עשירי מהלכות מ"א כי היא שגגת הוראה וכן ג"כ כתב הרא"ש ז"ל וכן כתב ג"כ רבינו שמשון ז"ל בראש פירקין דתלמיד טועה הגיה ותלה באילן גדול דהיינו בעל הלכות גדולות והאריך שם עיין עליו:

כמה אדם רוצה לפדות לו בסלע. מפ' בירוש' ליקח לו בסלע וה"פ דמקילין גבי נטע רבעי יותר ממעשר שני דאילו גבי מעשר שני תנן פ' המוליך המביא פירות מן הגרן לעיר השבח לשני ויציאות משלם מביתו והכא משער כדי שאחר שיפרע ההוצאות מן הפירות ישאירו פירות שוין סלע וה"ק כמה אדם רוצה ליקח לו פירות בסלע כלומר אם היה כרם זה חולין בכמה סלין מתפייס ליקח לו בסלע ע"מ שיהיו כל ההוצאות שאני הוצאתי שאני חייב לפועל עליו שהרי מצטרך לשכור פועלים להוצאות הכרם כגון חרישה וזריעה זבול בצירה או לקיטה ושימור כ"כ פירות פודה בסלע לאחר שישימו השלשה כמה סלים העומדים ללקט ראוי ליקח בסלע ואומר כל הנלקט מפירות אלו אחר שיהא נלקט דאין פודין במחובר. מחולל על מעות:

מכך וכך סלים בסלע. כמו שישומו הם אם שני סלים או שלשה ואיכא למידק דהכא משמע דבכרם רבעי לעולם בעי שלשה ובפ"ק דסנהדרין תנן נטע רבעי ומעשר שני שאין דמיו ידועין בשלשה ותירץ רבינו שמשון ז"ל דאין דמיו ידועין לאו אנטע רבעי קאי דבגמ' תניא איזהו מעשר שני שאין דמיו ידועין יין שהקרים כדתנן לעיל ולא קתני בהדיה איזהו כרם רבעי וכו' משום דכוליה הוי אין דמיו ידועין שצריך לפחות היציאה כדתנן הכא ע"כ. ויש ליתן טעם דמ"ש האי מהאי ונראה דמעשר ימצא לוקטין הרבה דבשעה שלוקטו לא הוי טבל עד אחר מירוח ובהבלעה לוקטין אותו הלכך כל היציאות ישלם מביתו ואפי' תימא אתרמי והוציא הוצאות עליה באנפי נפשיה מה שאין כן בכרם רבעי שלא ימצא לוקטין אלא במעות הרבה שאין יכולין לאכול ממנו דהא במחובר הוא קדוש הלכך צריך למעט היציאות מן הפירות ולא ישערו אותן כדרך ששוין בשוק פירות חולין דעלמא כך נ"ל ה"ר שלמה שירילי"ו ז"ל. ועיין במ"ש לעיל פ' שני סימן ח' בשם מהר"י קולון ז"ל:

משנה ה

ובשביעית פודהו בשוויו. ס"א כשוויו בכא"ף:

אם היה הכל מופקר. פי' בשאר שני שבוע אם היה כל זה המין מופקר כלומר שהוא מפרי של הפקר זה הרבעי. ה"ר יהוסף ז"ל:

אין לו אלא שכר לקיטה. מפ' בירוש' שכר עקיצה לשון תלישה כמו עקוץ תאנה וכו' כלומר ולא יפחתו מן השווי אלא שכר תלישה ותו לא ולא שכר חמר ולא שכר כתף דכדי לזכות מן ההפקר אנן סהדי דמחיל שכר הבאתו ואינו מפזר מעות לכתפים הלכך לא יפחתו ממנו אלא שכר עקיצה:

הפודה נטע רבעי שלו מוסיף עליו חומש. דומיא דמעשר שני דכתיב ביה מעשרו ודרשינן ולא של אחר:

משנה ו

ערב יום טוב הראשון וכו'. ועיין בפ' הזרוע (חולין דף קל"א) שכתבו שם תוס' ז"ל דשני דיני מעשר הם אחד מתחלק בתוך הבית ואחד מתחלק בתוך הגרנות כדמשמע בפ' בתרא דנדרים ואותו המתחלק בתוך הגרנות ?אין לבעלים בו טובת הנאה אלא באותו המתחלק בתוך הבית ובספרי מפרש להו מקראי כתוב אחד אומר מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך והנחת אלמא צריך להניחו בגרן ובאין עניים ונוטלין אותו וכתוב אחר אומר כי תכלה לעשר וגו' ונתת ללוי וגו' אלמא בתוך הבית מחלקו מדכתיב ונתת הא כיצד עד הפסח שהוא זמן גשמים ואם מניחו נפסד מחלקו בתוך ביתו

וזהו מעשר עני המתחלק בתוך הבית מכאן ואילך שהוא ימי הקיץ מניחו בחוץ בגרנות ועניים באין ונוטלין אותו עכ"ל ז"ל. וברמב"ם פי"א דהלכות מעשר שני נראה דגריס הוא ז"ל ערב יו"ט האחרון וכו'. וכן כתב שם מהרי"ק ז"ל והביא שם ראיה לגרסתו של הרמב"ם ז"ל מן הירוש' שכתבתי לקמן בתחלת סי' י'. וכן כתב ה"ר יהוסף ז"ל בשם ס"א. וכתב הר"ש שירילי"ו ז"ל וז"ל ערב יום טוב הראשון של פסח היה מצות הביעור דאם השהה מעשרותיו של שנה ראשונה של שמטה ושניה חייב להוציאן מן הבית בשנה הרביעית כדכתיב בפרשת ראה מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך בשנה ההיא והנחת בשעריך ומפ' בירושלמי דלסוף לקיטת פירות שלישית דהיינו ברביעית מוציא מעשרות של שנה ראשונה ושניה ושלישית שהשהיתם ולא ביערתם מן הבית עתה ברביעית תוציאם ותבערם ותתן לכל אחד שלו כדכתיב ובא הלוי ויטול מעשר ראשון והגר והיתום והאלמנה ויטלו מעשר עני ולאחר שעשה הביעור בתחלת הרגל מתודה בסוף הרגל ואומר אותה פרשה בעזרה בערתי הקדש מן הבית וגו' כדכתיבי קראי ובירושלמי יליף מקראי דשתי פעמים בשבוע מתודה ומפ' בספרי טעמא ברביעית מפני מעשר עני שבשלישית ובשביעית מפני מעשר עני שבששית. ומעשר ראשון לבעליו ללוים ומעשר עני לבעליו לעניים וקשה דהכא אמרי' דתרומה בעיא ביעור ובפ' שני דבכורים תנן ויש בבכורים ובמעשר מה שאין כן בתרומה וקא חשיב ביעור וי"ל דתרי גווני ביעור איכא ביעור דהכא היינו שצריך ליתנו לכהן ולא לשהותם עוד בבית והכהן יכול לקיימה כל זמן שירצה והתם מיירי שאוכלין אותן ומבערן מן העולם בי"ט האחרון של פסח כדתנן הכא ומעשר שני והבכורים מתבערים בכל מקום והיינו מתבערין מן העולם ואילו תרומה לא קתני בהדייהו ומע"ש ובכורי' מתבערין מע"ש לכל אדם ובכורי' למי שיש לו היתר אכילתן והיינו הכהני' חייבין לבערן לסוף הרגל בכל מקום דמע"ש ובכורי' טעונים מחיצה ובין שהן תוך מחיצתן דהיינו ירושלם בין שהן חוץ לירושלם ה"ז מבערן ומשליכן לים או שורף וכן כתב הרמב"ם ז"ל פי"א דהלכות מעשר שני עכ"ל ז"ל:

כיצד היה ביעור נותנין תרומה וכו'. כך הגיה ה"ר יהוסף ז"ל:

ור' שמעון אומר הבכורים נתנים לכהנים. דסבירא ליה דהואיל ותרומה קרנהו רחמנא מה תרומה לא בעיא ביעור אף בכורים:

והתבשיל וכו'. ירושלמי הכל מודים בפת ושמן שצריך לבער שמן דאין מסתפקין ממנו כ"כ ופת חשיב. ביין ותבלין הכל מודים שהוא כמבוער יין דשותיו מרובין ותבלין דמדרבנן נינהו:

משנה ז

בש"א צריך לחללן על הכסף. דכתיב וצרת הכסף בידך ובלבד בידך כשתגנוז ר"ל כשתקבור בידך ובלבד שיהא כסף מה שתקבור:

אחד שהן כסף ואחד שהן פירות. פי' בין שיחללנו על הכסף בין פירות עצמן מבערן ומניח הפירות במקום עד שירקבו ומה מועיל החלול. לשון הירוש' וצרת הכסף בלבד בידך כלומר יש זמן שתצור הכסף בלבד בידך ולא פירות דהיינו בזמן הזה ע"כ הר"ס ז"ל. וז"ל הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה בזמן הזה ענייני בזמן שאין בית המקדש קיים אומרים ב"ש וצרת הכסף בידך הכסף בלבד מעלין ובה"א כי זה הוא כשיש שם מקום להעלות הפירות ולאכלן בו אבל בזמן הזה שאין שם מקדש הדין הוא שיבער הפירות ע"כ:

משנה ח

א"ר יהודה וכו'. ופי' ה"ר שמשון ז"ל דהא דאמרי' התם ששלח רבן גמליאל לבני גלילא עילאה ותתאה דזמן ביעורא מטא לאפרשא מעמרי שבלייא וממעטני זיתייא ההוא קודם ר' עקי' ע"כ:

מהרו והתקינו פירותיכם. נ"ל שלא היו צריכין להזהירם שיתנו המעשרות לבעלים כי כל מי שהיה מעשר לא היה משה' אותו בביתו כי אסור לשהותו דהא איכא כהנים ולוים ועניים והמשה' עובר משום בל תאחר וצ"ע. עד שלא תגיע פי' כי אם תגיע שעת הביעור תצטרכו לבער מעשר שני שהוא ניתן בשעת הביעור. ה"ר יהוסף ז"ל:

שלא באו לעונת המעשרות. לאו בהבאת שליש קאמר אלא בגרנן הוא דקאמר והשתא אתי שפיר הא דאמרי' בירוש' ממעטני זיתייא ומעומרי שבולייא דהיינו קודם מירוח וקודם שירד שמן לעוקא אבל פשיטא דהשבלים הביאו שליש וכן זיתים של מעטן ולשון עונה לאו דוקא הר"ש שירילי"ו ז"ל. ובירוש' פריך ולאו טבל הוא כלומר דאפי' הגיע לעונת המעשרות אמאי חייב בביעור כל זמן שלא הפרישן ומשני זאת אומרת דטבל קרוי קדש ובראשונה היו סבורין דאפי' קודם מירוח נמי קרוי קדש:

משנה ט

מי שהיו פירותיו רחוקים ממנו צריך לקרוא להן שם. למעשרותיהן או בצפונן או בדרומן כלומר ומזכה אותן לבעליהן ואהא מייתי מעשה בר"ג דשנת הביעור היתה וכבר קרא שם רבן גמליאל בצפונו או בדרומו והאי רבן גמליאל הוא בנו של רשב"ג הנהרג אחר החרבן. הר"ש שירילי"ו ז"ל:

מעשה וכו'. פ"ק דקדושין כתבו התוס' דהאי צריך לקרות להם שם היינו דחייב לברר להם בעלים למי יתנום והרש"ש ז"ל פי' כפשוטו ויישבו כמו שכתבתי כבר. ובפ' בתרא

דערכין דף ל' הקשו תוס' ז"ל אמאי נתקבלו שכר זה מזה ליתבו ההוא אתרא במתנה ע"מ להחזיר או ליקנו חד לחבריה בחליפין דסודר אי נמי לישייליה ההוא אתרא ויקנה ליה בקנין סודר וי"ל דכל דבר החוזר לבעליו כגון מתנה ע"מ להחזיר א"נ שאלה או שכירות בכולן לא מיקנו בחליפין משום דהוי כמו טובת הנאה דאמרי' דאינה ממונא לקנות בחליפין ומש"ה הוצרך שיתקבלו מעות זה מזה ע"כ. וכבר דבר בזה ה"ר שמשון ז"ל ועיין ג"כ בבית יוסף דחשן המשפט סוף סימן קצ"ה שדברי התוס' ז"ל הנזכר הביאם לפסק הלכה שם בשלחן ערוך:

אמר ר"ג עשור שאני עתיד וכו'. מה שהניח רבן גמליאל טבל בביתו ולא תיקן אע"ג דחזקה על חבר וכו' שמא קודם שיצא מביתו הודיען:

נתון ליהושע. לוי היה כדאמרי' בערכין ובספרי מעשה ב"ר יהושע ב"ר חנינא שהלך לסייע את ר' יוחנן בן גודגדא בהגפת דלתות א"ל חזור בך אתה מתחייב בנפשך שאתה מן המשוררין ואני מן השוערים אלמא לוי היה ואע"ג דקנסינהו עזרא למ"ד קנסא לעניים נטל בתורת עני ומה שלא נתן לו מעשר עני דאמרי' בעלמא הנותן מתנותיו לכהן אחד מביא רעב לעולם א"נ היו לו מאתים זוז ואעפ"כ מעשר דלאו דאורייתא לעני היה נוטל הואיל ומתפרנס בדוחק שהיה פחמי כדאמרי' בברכות ובחגיגה כל כך יש בידך ואתה יורד בספינה ולמ"ד קנסא לכהנים ה"פ בתר דקנסינהו הוי אף לכהן. ומחק ה"ר יהוסף ז"ל מלות בן יוסף ממשנתו:

משנה י

במנחה וכו'. ובירושלמי פריך ויתודה שחרית ומשני עד כאן מצוה לאכול דאחר הוידוי אסור לאכול מעשר שני או נטע רבעי. ומצאתי שכתב בתוספת יו"ט ואיחרוהו לודוי כו' ומכאן ראיה וגדולה היא אלי כו'. ונלע"ד דאי מהא לא אריא דמאן דמחייב יכול לומר דאדרב' מכאן ראיה לחיובא דה"פ כיצד אפשר לו להתודות שחרית והרי עד המנחה ומנחה בכלל מצוה לאכול ויאכל סעודה שלישית ואח"כ יבוא להתודות וכדעת קצת פוסקים אלא מהא ליכא למשמע מידי. ומלת האחרון מחקה ה"ר יהוסף ז"ל מספרו וכתב שכן מצא:

בערתי הקדש זה מעשר שני ונטע רבעי. דתרווייהו איקרו קדש דכתיב קודש הלולים וכל מעשר הארץ מזרע הארץ מפרי העץ קדש הוא לה'. ומשמע לעיל בירוש' דר' עקי' ס"ל כר"מ דשניהם ממון גבוה דאמר גבי נטע רבעי לא דברה תורה אלא כנגד היצר שלא יאמר אדם הרי ד' שנים מצטער אני בו חנם לכך נאמר להוסיף לכם תבואתו פי' שיוסיף פירותיו בחמישית וישלם לכם כל אותן פירות של שנים שאבדו מכם לשמי וכן נראה

שפירש הר"ש שירילי"ו ז"ל. ובירוש' דייק מדלא תני בכורים בהדי מעשר שני ונטע רבעי ש"מ ר"ש היא דתנן בפ' שני דמסכת בכורים וחייבין בביעור ור"ש פוטר לבערה מן העולם אלא תנתן לכהן כתרומה והא דלא תני להו בהדי תרומה ותרומת מעשר משום דבכלל תרומה אינהו דבכורים איקרו תרומה כדדרשי' ותרומת ידך אלו הבכורים אבל בתוספתא מוסיף בכורים בהדי מעשר שני ונטע רבעי דיליפו להו רבנן מקרא דכתיב בערתי הקדש הקדש העליון במשמע דפרשת בכורים כתיבא לעיל מפרשת ודוי מעשר:

זה מעשר לוי. בירוש' מפ' דמדקרי ליה מעשר לוי ש"מ דקסבר האי תנא דמעשר ראשון ללוי ולא לכהן ואיכא מ"ד דהיינו דתני גבה יוחנן כהן גדול העביר הודיית המעשר:

וגם נתתיו זו תרומה וכו'. ועיין ברב המזרחי בסדר כי תבא שנתן טעם למה שינה רש"י ז"ל לשון משנתנו שפירש שם וגם נתתיו אלו התרומות והבכורים ולא הזכיר תרומת מעשר:

והלקט והשכחה והפאה וכו'. דבכולהו כתיב לעני ולגר וגבי מעשר עני כתיב והגר והיתום והאלמנה:

אע"פ שאינם מעכבין את הודוי. משמע שאם חסר ולא נתנם דיכול להתודות וקשה דהא אמרי' בירוש' זאת אומרת שאם נשרף טבלו אסור כגון שהפריש מעשר שני ולא הספיק להפריש מעשר עני עד שנשרף אינו יכול להתודות דהא מתודה שהפרישו כדתנן במתני' ועוד הא קאמר ככל מצותך אשר צויתני אלא ה"פ דעל כל אחד מאלו אין מתודין ואין מעכבין דקאמר היינו אע"פ שקיימן אין עכוב בודוי לומר שלא עשה מצוה אם לא התודה דלא בעי ודוי לר"ש אלא במעשר שני ונטע רבעי ולרבנן אף בבכורים. אבל קשה לי על פי' זה חדא דקתני בתוספתא דלקט שכחה ופאה אין להן ודוי ומשמע דאין להם כניסה ויציאה בודוי דאפי' לא קיימן אין הודוי מעכב עליו וכן דעת הרמב"ם ז"ל שכתב בהלכותיו המשנה כפשטה ועוד קשה לי כיון דפליגי תנאי בירושלמי על זה דאיכא מ"ד כל מצות מעכבות מלומר הודוי ואפי' אם הקדים תפלה של ראש לתפלה של יד ותנא דמתני' ס"ל כמ"ד דדוקא מצות שבפרשה מעכבין מנא להו דלקט שכחה ופאה לא מעכבי כיון דכתיב ככל מצותך אשר צויתני ונ"ל טעמו של דבר דכיון דכתיב בפרשה בערתי הקדש מן הבית כל דאיקרי קדש הוא דמעכב וכל הטובל אע"ג דאין בו תרומה מעכב דדרשינן ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו לה' ודרשי' בפ' הנשרפין בעתידין ליתרם הכתוב מדבר ואסיקנא בפ' יש מותרות דאפי' מעשר עני נמי טביל מה שא"כ בלקט שכחה ופאה דלא טבלי ונשרף טבלו נמי שאני דטבל היה בידו. מן הבית זו חלה בדין הוא דלידרוש להאי דרשא מקמי וגם נתתיו ללוי כסדר המקרא אלא סדר

הפרשת המעשרות נקיט ואזיל הר"ש שירילי"ו ז"ל. ופי' ה"ר יהוסף ז"ל וז"ל נ"ל לומר טעם שאינם מעכבין כי כל אלו אינם בכלל נתינה אלא צריכין עזיבה עכ"ל ז"ל:

משנה יא

הא אם הקדים מעשר שני לראשון וכו'. קצת קשה שהיה לו לומר אם הקדים מעשר ראשון לתרומה כמו שאמר במסכת תרומות ואפשר לתרץ כי דוקא על מעשר שני היתה החששה שיקדימו ולא על הראשון כי מי שהיה עולה לירושלם היה מפריש מעשר שלו ולוקח אותו עמו ויש שלא הפריש מעשר ראשון עדיין וע"כ היו מפרישין מעשר שני. ה"ר יהוסף ז"ל:

לא הפרשתי ממין על שאינו מינו. ונצטווה על זה מדכתיב כל חלב יצהר וכל חלב תירוש וגו' ודרשי' ליתן חלב לזה וחלב לזה:

ומלהזכיר שמך עליו. בפ' כיצד מברכין (ברכות דף מ"ב) דייק מהכא אביי דברכה צריכה הזכרת השם ואינה צריכה מלכות מדלא קתני שמך ומלכותך עליו ורבא פליג עליה התם ואמר דאטו כי רוכלא ליחשוב וליזיל וקשה דמשמע דברכת המצות דאורייתא ונראה לפ' דאמעשר שני תוך מחיצתו קאי דבברכה אחרונה מוקמינן לה ובשבעת המינין דברכה אחרונה שלהן דאורייתא הרש"ש ז"ל ואיני יודע היכן מצא הוא ז"ל דרבא פליג עליה דאביי ובנוסחאות שלנו אינו מוזכר שם רבא ואין שם אלא דרב אמר כל ברכה שאין בה הזכרת השם אינה ברכה ור' יוחנן אמר כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה אמר אביי כותיה דרב מסתברא דתנן לא עברתי ממצותיך וכו' ואילו ומלכותך עליו לא קתני אמנם כך תרצו שם תוס' ז"ל אליבא דר' יוחנן דלאו תנא כי רוכלא וה"ר שלמה לוריא ז"ל נראה שמצא בספר כתיבת יד אחד של גמרא ור' יוחנן תני מלהזכיר שמך ומלכותך עליו וכן משמע בהרא"ש ז"ל וגם בחדושי הרשב"א ז"ל ומ"מ דברי רבא אינם שם ויתכן שטעות סופר הוא גם במה שכתב דמשמע דברכת המצות דאורייתא אין קושיא שכבר אפשר שהוא מדרבנן אלא דאסמכוה אקרא וכמו שכתוב בתוספות יום טוב:

משנה יב

הא אם אכלו באנינות אינו יכול להתודות. דנפקא לן מדכתיב ביה ואכלת שם לפני ה' אלהיך ושמחת אתה וביתך בשמחה הוא נאכל ולא באנינות וכל הני לאוין דכתיבי בהאי קרא מכח עשה הן באין:

הא אם הפרישו בטומאה. בפ' הערל אמרי' דאם אכל מעשר שני בטומאת עצמו לוקה ונפקא לן מקרא דלא תוכל לאכול בשעריך ואמרי' נמי דאם אכלו בטומאת הגוף דלוקה ונ"ל מקרא דולא יאכל מן הקדשים כי אם רחץ בשרו במים והני לאוין דאכילה נינהו

אבל איסור בהפרשה לא שמענו והכא דריש ליה מדקאמר לא בערתי ושמא דה"ק אף הביעור שהייתי חייב להפרישו ולבערו לא עשיתי בטומאה לפי שאסור להפרישו בטומאה וטעמא משום דנוגע בו ומטמאו ונראה דאזהרה זו נפקא מכלל דכתיב בכל קדש לא תגע ומעשר שני ונטע רבעי מיקרי קדש ומהאי קרא דלא בערתי ממנו בטמא נפקא לן גם כן דאין מדליקין במעשר שני טמא אבל במעשר שני טהור מדליקין וכמו שפי' רבינו עובדיה ז"ל פ"ח דשביעית סי' ב':

לא לקחתי ממנו ארון ותכריכין למת. משום דאינם מידי דאכילה והתורה אמרה ואכלת ולא לסחורה ולא להפסד כדרך שנאמר בשביעית והה"נ דלחי נמי מוזהר שלא ליקח מדמיו מלבושין דהא לא הוי מידי דאכילה אלא לא נצרכא אלא למת מצוה דאע"ג דדחיא לכל המצות אפ"ה לא לקחתי לו ארון ותכריכין וכ"ש לחי ובירושלמי דריש לסיכה ולגלויי דסיכה מותרת לחי ואפי' הוי שמן טמא דבאכילה אסור בסיכה מותר ולא נתתיו לאוננים אחרים לא נתתי קא דריש דאי למת לאו בר קבולי מתנה הוא ומאי ולא נתתי אלא לא נתתי לאוננים אחרים וא"ת תיפוק לי דמוזהר מלפני עור לא תתן מכשול דאינהו נמי מוזהרין על כך וי"ל דאתא לרבויי ואפי' אוננים על מתים דאין להם אבלות מן התורה ואינם אוננים מן הדין ואפ"ה מרבינן להו מדכתיב למת כל מת במשמע הרש"ש ז"ל. ועיין בפירוש רבינו שמשון ז"ל במה שהביא מפ' הערל (יבמות דף ע"ד:)

שָׂמַחְתִּי וְשִׂמַּחְתִּי בו. השי"ן דושמחתי בנקודת חיר"ק כמו ושמח את אשתו אשר לקח:

משנה יג

השקיפה ממעון קדשך. בירוש' אמרי' אמר רב הונא בר אחא בשם ר' אלכסנדרי בא וראה כמה גדול כחן של עושי מצות שכל השקפה שבתורה אירה וישקף על פני סדום ועמרה וגו' וירא והנה עלה קיטור הארץ וגו' וכתיב וישקף אל מחנה מצרים בעמוד אש וענן וגו' וזה בלשון ברכה. עוד גרסי' בירוש' א"ר הילא כעס הוא לפני המקום מי שהוא אומר עשיתי והוא לא עשה מעתה מי שהוא מפריש מתודה מי שאינו מפריש לא יתודה ומשני כהדא דתני עד השקיפה היו אומרים קול נמוך מכאן ואילך היו אומרים קול גבוה:

עשינו מה שגזרת עלינו. והיינו דכתיב השקיפה הביטה מעשינו וברך אותנו:

ה"נ ברוב ספרים מה שהבטחתנו וברך את עמך וכו'. והשאר נמחק מספרו של ה"ר יהוסף ז"ל:

כדי שתתן טעם בפירות. וה"ק קרא ברך את האדמה אשר נתת לנו כאשר נשבעת לאבותינו ותהא ארץ זבת חלב ודבש הרש"ש ז"ל. ובתוספתא דמעשר שני זבת חלב ודבש

מלמד שהמעשרות נותנין טעם ריח שומן ודגן בפירות. וז"ל הרמב"ם ז"ל שתתן טעם בפירות עניינו שיהיו שמנות וטובות הטעם עד כאן:

משנה יד

מכאן אמרו ישראל וממזרים. כצ"ל:

ר' יוסי אומר יש להם ערי מגרש. פי' ר"ע ז"ל ויכולין להתודות על המעשרות שמביאים ממגרש הערים שלהן. הקשה הר"ס ז"ל למה לא יתודו אפי' על מה שמביאים מערים אחרים שקנו כמו ישראל שמכר אחוזתו וקנה קרקע אחר שמתודה והר"ש ז"ל לא כתב זה ע"כ. ונראה דת"ק דמתני' ר' יוסי הוא וטעמא דר"מ ור' יוסי מפ' בירוש' דר"מ אזיל לטעמיה דאמר בס"פ שני דמסכת מכות לא היו מעלין ללוים שכר ישראל הבא לדור אצלן או רוצח שצריך לדור שם דהא כתיב ונחלה לא יהיה לו בקרב אחיו ור' יוסי ס"ל כר' יהודה דפליג התם אר"מ ואמר דמעלין להם שכר דלבית דירה ניתנו והלכך נמי סבר הכא דמתודין:

משנה טו

יוחנן כהן גדול. זהו ששימש שמנים שנה בכהונה גדולה ולבסוף נעשה צדוקי וחשמוני היה כך מצאתי כתוב. ודע כי לפי זה יש טעות בתוספתא דפי"ג דסוטה שכתוב שם אמר להם ריב"ז וכי יש שינה וכו'. אבל הרמב"ם ז"ל כתב ברפ"ט דהלכות מעשר יוחנן כהן גדול שהיה אחר שמעון הצדיק. וכתב שם בכסף משנה אתא לאפוקי שלא נאמר אותו יוחנן כ"ג ששימש בכהונה גדולה שמנים שנה ולבסוף נעשה צדוקי ע"כ. ובהקדמת הרמב"ם ז"ל לסדר זה בפ' ששי כתב בפירוש יוחנן כהן גדול הוא יוחנן בן מתיתיה ע"כ ויש אומרים שהוא ינאי המלך המוזכר בקדושין פ' האומר שהרג חכמי ישראל וכדאיתא בפ' תפלת השחר (ברכות דף כ"ט) ותרי ינאי כהן גדול הוו. וז"ל הריטב"א ז"ל בפ' האומר דקדושין דף פ"א ע"ב נזרקה בו מינות פי' וזו היא מינות שהיה לו בסוף דינאי זה הוא האמור בברכות שהוא יוחנן כהן גדול ששמש בכהונה גדולה ארבעים שנה ולבסוף נעשה צדוקי ומבני חשמוני היה ואין ינאי זה ההוא שבפ' הבא על יבמתו דאמרי' תרקבא דדינרי עיילא ליה מרתא בת ביתוס לינאי מלכא עד דאוקמיה ליהושע בן גמלא בכהני רברבי שאילו היה זה שהוא כהן גדול היאך היה ממנה כהן גדול אחר ע"כ. ובירוש' מפ' ר' יוחנן דלשבח בטל מפני שראה מהן מפרישין ומהן אין מפרישין וריש לקיש נמי פירש דלשבח בטל וכדפירש ר"ע ז"ל. והא דקתני העביר ולא קתני בטל מפ' בירוש' כהדא דתניא עד השקיפה היו אומרים קול נמוך מכאן ואילך היו אמרים קול גבוה:

בטל את המעוררין. שהיו אומרים עורה למה תישן ה' אמר וכי יש שינה לפני המקום והכתיב הנה לא ינום ולא יישן וגו' אלא כל זמן שישראל שרויין בצער ועובדי כוכבים בשלוה לכך נאמר עורה למה תישן ה' וכן הוא אומר ובהמרותם תלן עיני. ואת הנוקפין כדתניא שהיו חובטין אותן במקלות להפילו לארץ ונוקפים לשון חבטה. ה"ר שמשון ז"ל:

עד ימיו. עד תחלת ימיו ובמסכת משקין דף י"א מייתי לה ומאי דקשה אמתני' מההיא דהציר והצנור כתבתיו שם ס"פ ראשון:

ובימיו אין אדם צריך לשאול על הדמאי. בירוש' מפ' לפי שהעמיד זוגות ופי' הר"ש שירילי"ו ז"ל כדתנן באבות דעד הלל הזקן כולהו זוגות הוו הראשונים הם נשיאים והשניים היו אבות ב"ד והיה יכולת ביד ב"ד לחפש ולבדוק בצרכי צבור ע"כ. עוד בירוש' אמר ריב"ל בראשונה היה מעשר מתחלק לשלשה חלקים שליש למכירי כהונה ולויה ושליש לאוצר פי' כדכתיב הביאו את המעשר אל בית האוצר ופי' ה"ר שלמה שירילי"ו ז"ל שהיו גונזים אותו שם שאם יבואו האויבים שיהא להם על מה לסמוך ושליש לעניים ולחברים שהיו בירושלים א"ר יוסי ב"ר בון מאן דהוה סליק למידן בירושלם עד תלת איגרן הוה יהיב מן דידיה מכאן ואילך משל אוצר משבא אלעזר בן פועירה ויהודה בן פתירה והיו נוטלין אותן המעשרות בזרוע ולא היו מניחין השליש ליכנס לאוצר ונמנעו העם בראותם זה מלהביא את המעשר עוד אל בית האוצר ועוברים על דברי הנביא והיה סֶפֶק בידו של יוחנן למחות ולא מיחה. והעביר הודיית המעשר זו לגנאי והוו להו שתים רעות. את המעוררין ואת הנוקפין לשבח. עד ימיו היה פטיש מכה מסתברא עד סוף ימיו דאי תחלת ימיו ליתני נמי אף הוא בטל פטיש מכה וכו' אלא דכל ימיו היה מכה הוא דתנן והא נמי לגנאי. ובימיו אין אדם צריך לשאול על הדמאי לשבח. וכתוב בערוך ואם תאמר ניוודו אשאר מעשרות כל שאין מתודין על מעשר ראשון שוב אין מתודין על שאר מעשרות לפיכך בטל הודוי ע"כ:

סליק פירקא וסליקא לה מסכת מעשר שני. ובעה"י שומע תפלה נתחיל מסכת חלה